

**Національна академія наук України
Інститут демографії та досліджень якості життя імені Михайла Птухи**

ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Монографія

**INSTITUTIONAL SUPPORT FOR THE RESILIENCE
OF THE UKRAINIAN ECONOMY**

Monograph

**Київ
2025**

УДК 332.14(477):303.433.2

I-70

*Протокол засідання Вченої ради Інституту демографії та досліджень якості життя
імені Михайла Птухи № 5 від 14.04.2025 р.*

Рецензенти: **Ігнатюк Анжела Іванівна** – доктор економічних наук, професор, заслужений економіст України, декан економічного факультету та професор кафедри економічної теорії, макро- і мікроекономіки Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, Україна);

Колот Анатолій Михайлович – доктор економічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, проректор з науково-педагогічної роботи Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана (Київ, Україна);

Новіков Валерій Миколайович – доктор економічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, головний науковий співробітник Відділу досліджень людського розвитку Інституту демографії та досліджень якості життя імені Михайла Птухи (Київ, Україна)

Інституційне забезпечення резильєнтності економіки України :

I-70 монографія / за ред. Е. М. Лібанової ; авт. колектив. Харків : ФОП Лібуркіна Л. М., 2025. 424 с. Укр. мова

ISBN 978-617-7801-54-1

УДК 332.14(477):303.433.2

ISBN 978-617-7801-54-1

© Колектив авторів, 2025

© ФОП Лібуркіна Л. М., 2025

Анотація

У монографії представлено результати дослідження щодо інституційного забезпечення резильєнтності економіки України. У межах цього дослідження розроблено концептуальні засади інституційного інструментарію забезпечення резильєнтності суспільства та економіки від дії зовнішніх криз і шоків; здійснено ідентифікацію зовнішніх викликів і загроз та внутрішніх проблем українського суспільства; розроблено методичний підхід і здійснено оцінку уразливості та спроможності до відновлення української економіки і країн світу від дій зовнішніх криз та шоків різного характеру; розроблено методичний підхід і здійснено оцінку потенціалу резильєнтності українського суспільства і країн світу; побудовано моделі причинно-наслідкових зв'язків показників оцінки різних сфер суспільства та визначено найбільш впливові з них; розроблено інституційне забезпечення управління резильєнтністю українського суспільства; визначено інструментальне забезпечення інституційного впливу на резильєнтність українського суспільства та економіки.

Монографія може бути корисною для науковців, які займаються проблематикою забезпечення резильєнтності суспільства та економіки, політиків і державних службовців, дотичних до розбудови майбутнього України, а також дослідників і практиків, сфера інтересів яких пов'язана з окресленими в монографії питаннями.

Abstract

This monograph presents the results of a study on the institutional support for the resilience of the Ukrainian economy. Within this research, conceptual foundations have been developed for the institutional instruments to ensure the resilience of society and the economy against external crises and shocks; external challenges and threats as well as internal problems of Ukrainian society have been identified; a methodological approach has been developed, and an assessment of the vulnerability and recovery capacity of the Ukrainian economy and countries around the world against external crises and shocks of various kinds has been conducted; a methodological approach has been developed, and an assessment of the resilience potential of Ukrainian society and countries around the world has been conducted; models of cause-and-effect relationships between the indicators of various spheres of society have been constructed, and the most influential among them have been identified; an institutional support for managing the resilience of Ukrainian society has been developed; the instrumental support for institutional influence on the resilience of Ukrainian society and the economy has been defined.

The monograph may be useful for scholars addressing the issues of ensuring the resilience of society and the economy, politicians and civil servants involved in building Ukraine's future, as well as researchers and practitioners whose areas of interest relate to the issues outlined in the monograph.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
Розділ 1. Теоретичні засади дослідження інституційних інструментів повоєнної розбудови резильєнтної економіки України	10
1.1. Обґрунтування теоретико-методологічних і методичних основ дослідження резильєнтної економіки.....	10
1.2. Резильєнтність соціально-економічної системи: особливості шоків, спричинених війною	18
1.3. Поняття і складові резильєнтності суспільства.....	35
1.4. Інституційні інструменти повоєнної розбудови резильєнтної економіки України	45
Розділ 2. Ідентифікація зовнішніх і внутрішніх викликів і загроз українському суспільству.....	57
2.1. Глобальні виклики, загрози та ризики для українського суспільства	57
2.2. Внутрішні проблеми українського суспільства	73
2.3. Аналіз резильєнтності України та країн світу у 2007–2023 роках	108
Розділ 3. Оцінка вразливості економіки та потенціалу резильєнтності суспільства в Україні.....	127
3.1. Світовий і вітчизняний досвід оцінки резильєнтності та вразливості суспільства і його сфер.....	127
3.2. Оцінка вразливості та спроможності до відновлення після криз (шоків) економіки України та країн світу.....	141
3.3. Методичний підхід до оцінки потенціалу резильєнтності суспільства в Україні та країнах світу.....	153
3.4. Інтегральна оцінка потенціалу резильєнтності суспільства в Україні та країнах світу	174
3.5. Діагностика проблем забезпечення потенціалу резильєнтності суспільства в Україні	201

Розділ 4. Інституційне забезпечення резильентності українського суспільства.....	220
4.1. Інституції як соціальний феномен: сутність і роль у розвитку суспільства.....	220
4.2. Проблеми інституційного забезпечення резильентності українського суспільства	232
4.3. Організація інституційного забезпечення резильентності українського суспільства	244
Розділ 5. Інструментарій впливу інституцій на резильентність українського суспільства.....	264
5.1. Інституційний інструментарій забезпечення резильентності українського суспільства: сутнісні та функціональні особливості	264
5.2. Інструментарій забезпечення резильентності промисловості в Україні: причини неефективності.....	268
5.3. Стратегування як інструментарій забезпечення резильентності українського суспільства в повоєнний період.....	285
ВИСНОВКИ.....	294
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	296
ДОДАТКИ	336
Додаток А.....	336
Додаток Б.....	338
Додаток В.....	339
Додаток Г	366
Додаток Д	368

CONTENTS

INTRODUCTION	8
Chapter 1. Theoretical foundations of the study of institutional instruments for post-wartime reconstruction of a resilient economy in Ukraine	10
1.1. Substantiation of the theoretical, methodological, and procedural foundations of the study of resilient economy	10
1.2. Resilience of the socioeconomic system: characteristics of shocks caused by the war	18
1.3. Concept and components of societal resilience	35
1.4. Institutional instruments for post-wartime reconstruction of a resilient economy in Ukraine	45
Chapter 2. Identification of external and internal challenges and threats to Ukrainian society	57
2.1. Global challenges, threats, and risks to Ukrainian society	57
2.2. Internal issues of Ukrainian society	73
2.3. Analysis of the resilience of Ukraine and countries worldwide from 2007 to 2023	108
Chapter 3. Assessment of the vulnerabilities of the economy and the potential for resilience of society in Ukraine	127
3.1. Global and domestic experiences in assessing resilience and vulnerability of society and its sectors	127
3.2. Assessment of vulnerability and capacity for recovery after crises (shocks) in the economies of Ukraine and other countries	141
3.3. Methodological approach to assessing the potential for resilience of society in Ukraine and countries worldwide	153
3.4. Integral assessment of the potential for resilience of society in Ukraine and countries worldwide	174
3.5. Diagnosis of issues in ensuring the potential for resilience of society in Ukraine	201

Chapter 4. Institutional support for the resilience of Ukrainian society	220
4.1. Institutions as a social phenomenon: essence and role in societal development.....	220
4.2. Problems of institutional support for the resilience of Ukrainian society	232
4.3. Organization of institutional support for the resilience of Ukrainian society	244
Chapter 5. Instruments for the influence of institutions on the resilience of Ukrainian society.....	264
5.1. Institutional instruments for ensuring the resilience of Ukrainian society: essential and functional characteristics.....	264
5.2. Instruments for ensuring the resilience of industry in Ukraine: causes of ineffectiveness	268
5.3. Strategic Planning as an instrument for ensuring the resilience of Ukrainian society in the post-wartime period	285
CONCLUSIONS	294
LIST OF SOURCES USED	296
APPENDICES	336
Appendix A.....	338
Appendix B.....	339
Appendix B.....	339
Appendix Γ	366
Appendix Δ	368

визначення вагових коефіцієнтів за допомогою експертних думок [224] та передбачає певний ступінь суб'єктивності.

Моделі оцінювання резильєнтності використовуються для спрощення складних взаємозв'язків між різними факторами, пов'язаними з ризиком і стійкістю, та для подолання невизначеностей і обмежень, обумовлених специфікою прогнозування майбутніх подій та їх наслідків. Результати дають змогу бодай приблизно / орієнтовно визначити майбутні впливи викликів, загроз, ризиків, шоків на рівень резильєнтності [219]. Також можуть бути використані ймовірнісні моделі ризику та моделі для оцінки втрат, вартості й терміну відновлення [221].

Інструменти оцінювання рівня резильєнтності достатньо різноманітні та встановлюють відповідні процедури з використанням одного або комбінації зазначених підходів [219]. Набори інструментів також окреслюють механізми визначення критеріїв оцінювання, збору необхідних даних [219], вагових коефіцієнтів (якщо це необхідно), проведення оцінювання та рекомендацій щодо втручання на основі отриманих результатів, моніторинг виконання розроблених планів дій.

Відповідно до описаної концепції оцінка резильєнтності суспільства в Україні й низки вибраних країн у протидії кризам (шокам) здійснюється в довгостроковому і короткостроковому періодах.

3.2. Оцінка вразливості та спроможності до відновлення після криз (шоків) економіки України та країн світу

Оцінка вразливості та спроможності до відновлення економіки України та країн світу в протидії кризам (шокам) у короткостроковому періоді здійснюється згідно з матрицею, наведеною на *рис. 3.1*.

Згідно з даними, наведеними у табл. В.2 (Додаток В), оцінки вразливості та спроможності до відновлення економіки України та країн світу в протидії фінансовій кризі 2008–2009 рр. наведені на *рис. 3.2*.

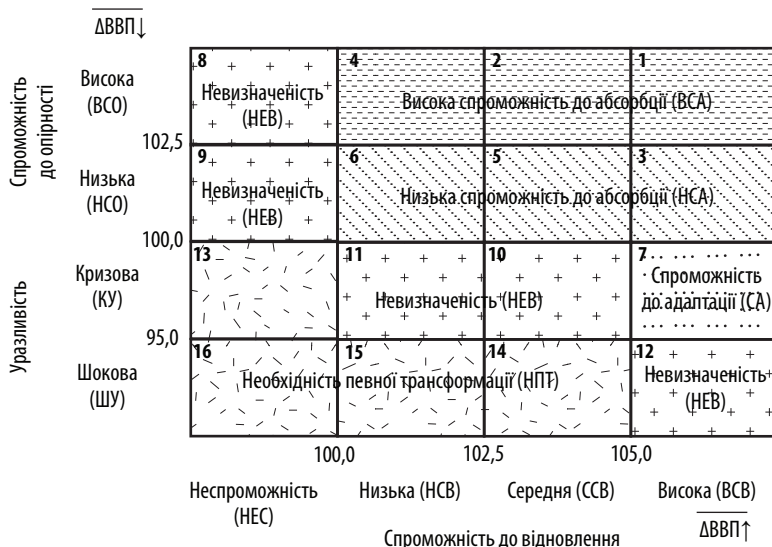

Рис. 3.1. Матриця оцінки вразливості та спроможності до відновлення економіки країн світу в короткостроковому періоді

Джерело: авторська розробка

У табл. В.3 (Додаток В) наведено узагальнену оцінку вразливості та спроможності до відновлення економіки України та країн світу в протидії фінансовій кризі 2008–2009 рр.

Згідно з даними табл. В.3 (Додаток В) і рис. 3.2, до країн, які абсорбували вплив фінансової кризи на економіку, кваліфіковано 9 країн:

- 1) 3 країни з високою спроможністю до абсорбції при високій опірності і високій спроможності до відновлення (кв. 1): Китай, Індія, Індонезія;
- 2) 1 країна з високою спроможністю до абсорбції при високій опірності і середній спроможності до відновлення (кв. 2): Польща;

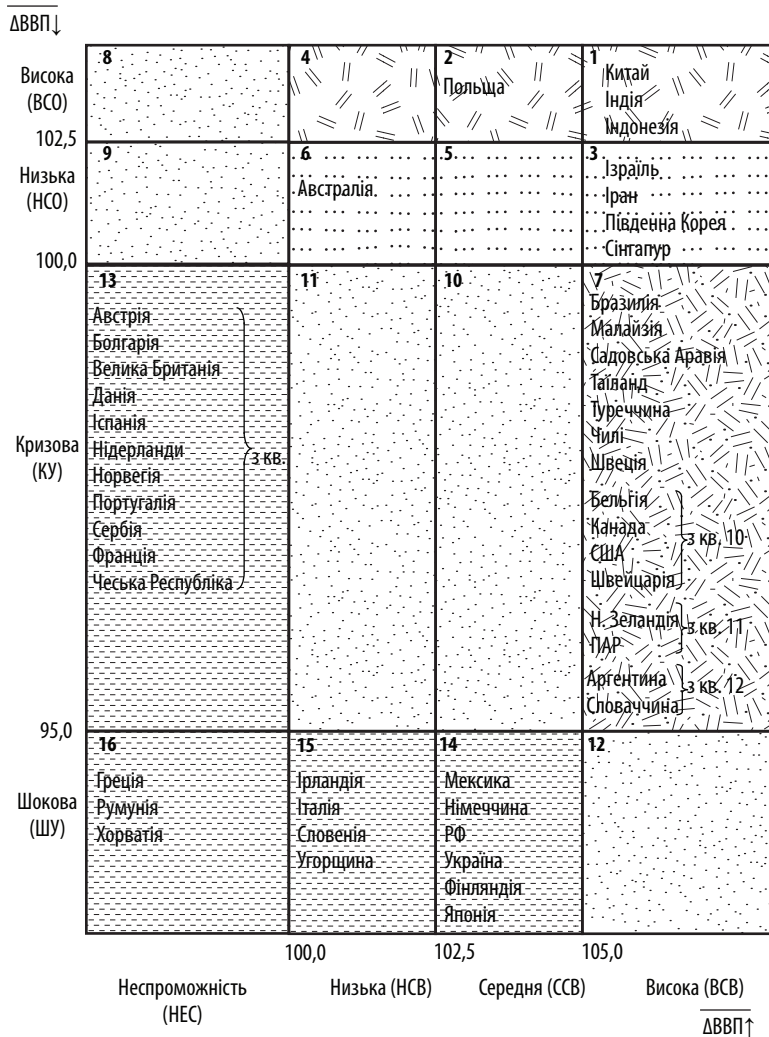

Рис. 3.2. Матриця оцінки вразливості та спроможності до відновлення економіки України та країн світу в протидії фінансовій кризі 2008–2009 рр.

Джерело: авторська розробка

- 3) 4 країни з низькою спроможністю до абсорбції при низькій опірності і високій спроможності до відновлення (кв. 1): Ізраїль, Іран, Корея, Сінгапур.

Країнами, які адаптувались до наслідків дії фінансової кризи на економіку, визнано 15 країн світу:

- 1) 7 країн, спроможних до адаптації при високій спроможності до відновлення (кв. 7): Бразилія, Малайзія, Саудівська Аравія, Таїланд, Туреччина, Чилі, Швеція;
- 2) 4 країни, що спроможні до адаптації від кризової уразливості при середній спроможності до відновлення (кв. 10): Бельгія, Канада, США, Швейцарія;
- 3) 2 країни, що спроможні до адаптації від кризової уразливості при низькій спроможності до відновлення (кв. 11): Нова Зеландія, ПАР;
- 4) 2 країни, що спроможні до адаптації від кризової уразливості при високій спроможності до відновлення (кв. 11): Аргентина, Словаччина.

Країнами, які потребують певної трансформації після фінансової кризи, визнано 24 країни світу:

- 1) 5 країн, які потребують певної трансформації від шокової уразливості при середній спроможності до відновлення (кв. 14): Мексика, Німеччина, РФ, Україна, Фінляндія, Японія;
- 2) 4 країни, які потребують певної трансформації від шокової уразливості при низькій спроможності до відновлення (кв. 15): Ірландія, Італія, Словенія, Угорщина;
- 3) 11 країн, які потребують певної трансформації від кризової уразливості, що неспроможні до відновлення (кв. 13): Австрія, Болгарія, Велика Британія, Данія, Іспанія, Нідерланди, Норвегія, Португалія, Сербія, Франція, Чеська Республіка;
- 4) 3 країни, які потребують певної трансформації від шокової уразливості, що неспроможні до відновлення (кв. 16): Греція, Румунія, Хорватія.

Таким чином, розподіл країни за оцінкою вразливості та спроможності до відновлення економіки в протидії світовій фінансовій кризі 2008–2009 рр. має такий вигляд (рис. 3.3).

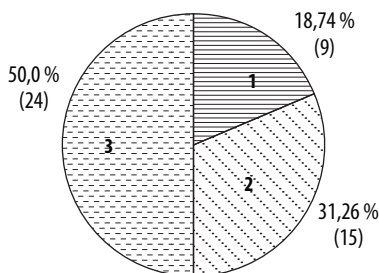

Рис. 3.3. Розподіл країн світу за оцінкою вразливості та спроможності до відновлення економіки в протидії фінансовій кризі 2008–2009 рр.

Примітка: 1 – спроможність до абсорбції; 2 – спроможність до адаптації; 3 – необхідність певної трансформації.

Джерело: авторська розробка

Отже, спроможними до абсорбції впливу світової фінансової кризи виявилися 9 країн (18,74 % загальної кількості), 15 країн (31,26 %) адаптувалися до наслідків фінансової кризи, а 50 % (24 країни світу) потребують трансформації.

Оцінка резильєнтності економіки у протидії кризам (шокам) різного характеру в довгостроковому періоді здійснюється відповідно до матриці, наведеної на рис. 3.4.

За даними табл. В.4 Додатка В щодо темпів зміни ВВП оцінка резильєнтності економіки в протидії кризам (шокам) різного характеру за період 1996–2007 рр. має вигляд, показаний на рис. 3.5.

У табл. В.5 Додатка В наведено узагальнену оцінку резильєнтності економіки в протидії кризам (шокам) різного характеру за період 1995–2007 рр.

За даними табл. В.5 Додатка В і рис. 3.5 до країн з високою резильєнтністю економіки в довгостроковому періоді (1996–2007 рр.) віднесено 24 країни:

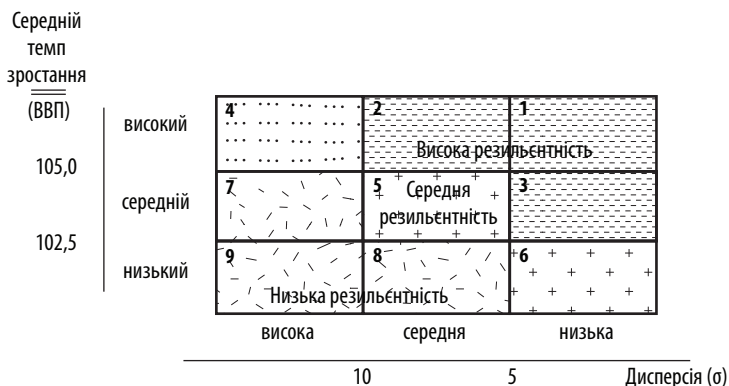

Рис. 3.4. Матриця оцінки резильєнтності економіки в довгостроковому періоді

Джерело: авторська розробка

- 1) 2 країни з високими середніми темпами зростання і низькою дисперсією ВВП (кв. 1): Індія, Китай;
- 2) 2 країни з високими середніми темпами зростання і середньою дисперсією ВВП (кв. 2): Ірландія, Словаччина;
- 3) 20 країн світу з середніми темпами зростання і низькою дисперсією ВВП (кв. 3): Хорватія, Австрія, Австралія, Бельгія, Бразилія, Велика Британія, Греція, Іспанія, Канада, Чилі, Нова Зеландія, Нідерланди, Норвегія, ПАР, Польща, Словенія, США, Угорщина, Фінляндія, Швеція.

До країн із середньою резильєнтністю економіки віднесено 13 країн:

- 1) 2 країни з високими темпами зростання і високою дисперсією ВВП (кв. 4); Корея, Сінгапур;
- 2) 4 країни світу з середніми темпами зростання і середньою дисперсією ВВП (кв. 5): Ізраїль, Іран, Мексика, Чеська Республіка;
- 3) 7 країн з низькими темпами зростання і низькою дисперсією (кв. 6): Данія, Італія, Німеччина, Португалія, Франція, Швейцарія, Японія.

ВВП
ВІСОКИЙ

Джерело: авторська розробка

До країн з низькою резильєнтністю економіки віднесено 11 країн із середніми темпами зростання і високою дисперсією ВВП: (кв. 7): Аргентина, Болгарія, Індонезія, Малайзія, РФ, Румунія, Саудівська Аравія, Сербія, Таїланд, Туреччина, Україна.

Таким чином, структура розподілу країн за оцінкою резильєнтності економіки у протидії кризам (шокам) різного характеру в довгостроковому періоді (1996–2007 рр.) є такою (рис. 3.6).

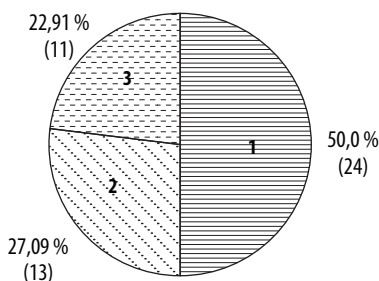

Рис. 3.6. Розподіл країн за оцінкою резильєнтності у протидії кризам (шокам) різного характеру в довгостроковому періоді (1996–2007 рр.)

Примітка: 1 – висока резильєнтність; 2 – середня резильєнтність; 3 – низька резильєнтність.

Джерело: авторська розробка

Отже, високу резильєнтність у протидії кризам (шокам) різного характеру в довгостроковому періоді (1996–2007 рр.) мали 24 країни (50,0 % загальної їх кількості), середню – 13 країн (27,1 %) і низьку – 11 країн (22,91 %).

За даними, наведеними в табл. В.6 (Додатка В), оцінка резильєнтності економіки в протидії кризам (шокам) різного характеру за період 2010–2023 рр. є такою, як показано на рис. 3.7.

У табл. В.7 (Додатку В) наведено узагальнюючу оцінку резильєнтності економіки в протидії кризам (шокам) різного характеру за період 2010–2023 рр. За даними табл. В.7 (Додатку В) і рис. 3.7

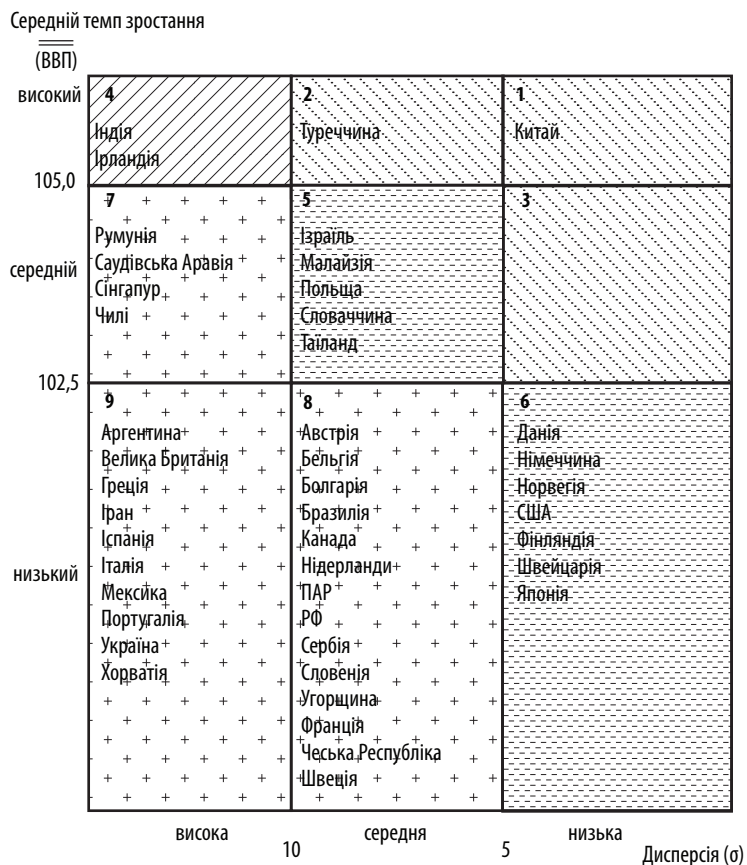

Рис. 3.7. Матриця оцінки резильєнтності економіки у протидії кризам (шокам) різного характеру за період 2010–2023 рр.

Джерело: авторська розробка

країнами з високою резильєнтністю економіки в довгостроковому періоді (2010–2023 рр.) є 6 країн світу:

- 1) 1 країна з високими темпами зростання і низькою дисперсією ВВП (кв.1): Китай;

- 2) 1 країна з високими темпами зростання і середньою дисперсією ВВП (кв. 2): Туреччина;
- 3) 4 країни із середніми темпами зростання і низькою дисперсією ВВП (кв. 3): Австралія, Індонезія, Нова Зеландія, Корея.

Середню резильєнтність мають 14 країн світу:

- 1) 2 країни з високими темпами зростання і високою дисперсією ВВП (кв. 4): Індія, Ірландія;
- 2) 5 країн з середніми темпами зростання і середньою дисперсією ВВП (кв. 5): Ізраїль, Малайзія, Польща, Словаччина, Таїланд;
- 3) 7 країн із низькими темпами зростання і низькою дисперсією (кв. 6): Данія, Німеччина, Норвегія, США, Фінляндія, Швейцарія, Японія.

Країнами з низькою резильєнтністю економіки визнано 28 країн світу:

- 1) 4 країни із середніми темпами зростання і високою дисперсією ВВП (кв. 7): Румунія, Саудівська Аравія, Сінгапур, Чилі;
- 2) 14 країн із низькими темпами зростання і середньою дисперсією ВВП (кв. 8): Австрія, Бельгія, Болгарія, Бразилія, Канада, Нідерланди, ПАР, РФ, Сербія, Словенія, Угорщина, Франція, Чеська Республіка, Швеція;
- 3) 10 країн із низькими темпами зростання і високою дисперсією ВВП (кв. 9): Аргентина, Велика Британія, Греція, Іран, Іспанія, Італія, Мексика, Португалія, Україна, Хорватія.

Таким чином, структура розподілу країн за оцінкою резильєнтності економіки у протидії кризам (шокам) різного характеру в довгостроковому періоді (2010–2023 рр.) є такою (рис. 3.8).

Таким чином, високу резильєнтність економіки у протидії кризам (шокам) різного характеру в довгостроковому періоді (2010–2023 рр.) продемонстрували 6 країн світу (12,49 % загальної їх кількості), середню – 14 країн (29,18 %) і низьку – 28 країн (58,33 %).

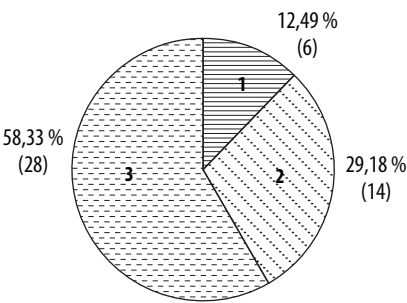

Рис. 3.8. Розподіл країн за оцінкою резильєнтності суспільства в протидії кризам (шокам) різного характеру в довгостроковому періоді (2010–2023 рр.)

Примітка: 1 – висока резильєнтність; 2 – середня резильєнтність; 3 – низька резильєнтність.

Джерело: авторська розробка

У табл. 3.2 наведено еволюцію в квадрантах матриці оцінки резильєнтності економіки в протидії кризам (шокам) різного характеру у довгостроковому періоді (1996–2007 рр. і 2010–2023 рр.).

Таблиця 3.2

Еволюція країн у квадрантах матриці оцінки резильєнтності економіки у протидії кризам (шокам) різного характеру в довгострокових періодах 1996–2007 рр. і 2010–2023 рр.

Країна	1996–2007 рр.			2010–2023 рр.		
	Середній темп зростання (ВВП)	Дисперсія (σ)	Квадрант	Середній темп зростання (ВВП)	Дисперсія (σ)	Квадрант
1	2	3	4	5	6	7
Індія	В	В	1	В	Н	4
Китай	В	В	1	В	В	1
Ірландія	В	С	2	В	Н	4
Словаччина	В	С	2	С	С	5
Хорватія	С	В	3	Н	Н	9

1	2	3	4	5	6	7
Австрія	С	В	3	С	В	3
Австралія	С	В	3	Н	С	8
Бельгія	С	В	3	Н	С	8
Бразилія	С	В	3	Н	С	8
Велика Британія	С	В	3	Н	Н	9
Греція	С	В	3	Н	Н	9
Іспанія	С	В	3	Н	Н	9
Канада	С	В	3	Н	С	8
Чилі	С	В	3	С	Н	7
Нова Зеландія	С	В	3	С	В	3
Нідерланди	С	В	3	Н	С	8
Норвегія	С	В	3	Н	В	6
ПАР	С	В	3	Н	С	8
Польща	С	В	3	С	С	5
Словенія	С	В	3	Н	С	8
США	С	В	3	Н	В	6
Угорщина	С	В	3	Н	С	8
Фінляндія	С	В	3	Н	В	6
Швеція	С	В	3	Н	С	8
Корея	В	Н	4	С	В	3
Сінгапур	В	Н	4	С	Н	7
Ізраїль	С	С	5	С	С	5
Іран	С	С	5	Н	Н	9
Мексика	С	С	5	Н	Н	9
Чеська Республіка	С	С	5	Н	С	8

Закінчення табл. 3.2

1	2	3	4	5	6	7
Данія	Н	В	6	Н	В	6
Італія	Н	В	6	Н	Н	9
Німеччина	Н	В	6	Н	В	6
Португалія	Н	В	6	Н	Н	9
Франція	Н	В	6	Н	С	8
Швейцарія	Н	В	6	Н	В	6
Японія	Н	В	6	Н	В	6
Аргентина	С	Н	7	Н	Н	9
Болгарія	С	Н	7	Н	С	8
Індонезія	С	Н	7	С	В	3
Малайзія	С	Н	7	С	С	5
РФ	С	Н	7	Н	С	8
Румунія	С	Н	7	С	Н	7
Саудівська Аравія	С	Н	7	С	Н	7
Сербія	С	Н	7	Н	С	8
Таїланд	С	Н	7	С	С	5
Туреччина	С	Н	7	В	С	2
Україна	С	Н	7	Н	Н	9

Джерело: авторська розробка

3.3. Методичний підхід до оцінки потенціалу резильєнтності суспільства в Україні та країнах світу

Ключовими складовими суспільства є політична, економічна, соціальна та екологічна сфери (рис. 1.4), від розвитку яких залежить і розвиток суспільства загалом в окремих країнах світу.

Для обґрунтування вибору напрямів забезпечення резильєнтності суспільства запропоновано підхід, що базується на комплек-

сному аналізі ключових складових і визначенні потенціалу їх резильєнтності. Такий підхід допомагає краще зрозуміти, як різні компоненти суспільства впливають на його резильєнтність та наскільки вони вразливі під впливом зовнішніх і внутрішніх криз.

Потенціал резильєнтності суспільства та його складових – це сукупність усіх наявних можливостей та засобів будь-якої сфери, що можуть бути використані у протидії кризам (шокам) різного характеру

Інтегральний показник потенціалу резильєнтності ($I_{\text{прс}}$) розраховується як середня арифметична значень комплексних показників потенціалу резильєнтності політичної, економічної, соціальної та екологічної сфер за формулою:

$$I_{\text{прс}} = \frac{K_n + K_{\text{ек}} + K_{\text{соц}} + K_{\text{екол}}}{4}, \quad (3.1)$$

де K_n – комплексний показник потенціалу резильєнтності правової сфери;

$K_{\text{ек}}$ – комплексний показник потенціалу резильєнтності економічної сфери;

$K_{\text{соц}}$ – комплексний показник потенціалу резильєнтності соціальної сфери;

$K_{\text{екол}}$ – комплексний показник потенціалу резильєнтності екологічної сфери.

Розрахунок комплексних показників потенціалу резильєнтності окремих сфер суспільства (K_i) здійснюється за формулою:

$$K_i = \frac{\sum_{j=1}^n x_{ij}}{k}, \quad (3.2)$$

де x_{ij} – j -й показник оцінки потенціалу резильєнтності i -ї сфери суспільства;

k – кількість показників, що характеризують потенціал резильєнтності i -ї сфери суспільства.

Міжнародні індекси та рейтинги є важливим інструментом для різних стейкхолдерів, включно із урядами, бізнесом, науковцями та громадськістю, що допомагає орієнтуватися у глобальному контексті. Це обумовлює доцільність оцінювання потенціалу резильєнтності за допомогою міжнародних індексів і рейтингів за окремими напрямками.

Показниками оцінки потенціалу резильєнтності політичної сфери можуть виступати такі міжнародні індекси та рейтинги:

- ♦ *Верховенство права (Rule of Law)* [225] вимірює рівень довіри громадян та бізнесу до дотримання прав власності та контрактних зобов'язань, а також об'єктивність, передбачуваність і ефективність національної правової системи;
- ♦ *Право голосу та підзвітність (Voice and Accountability)* [226] оцінює зрілість політичної системи, дотримання політичних прав і громадянських свобод, а також рівень участі громадян у виборі політичного курсу та діяльності уряду;
- ♦ *Ефективність уряду (Government Effectiveness)* [227] відображає якість державних послуг, рівень кваліфікації державних службовців, їхню незалежність від політичного тиску, а також ефективність державної політики;
- ♦ *Політична стабільність та відсутність насильства (Political Stability and Absence of Violence)* [228] враховує ймовірність соціальних конфліктів, політичної нестабільності та застосування насильства, включаючи військові дії та тероризм. Цей індекс показує ризик різких і негативних змін у політичній ситуації;
- ♦ *Якість регулювання (Regulatory Quality)* [229] характеризує рівень адміністративних бар'єрів, раціональність проведеної політики та адекватність державного контролю ринкового сектора;
- ♦ *Контроль корупції (Control of Corruption)* [230] відображає поширеність корупції в управлінні та на політичному рівні,

а також оцінює її вплив на розвиток бізнесу. Індекси WGI базуються на даних з численних джерел і численних опитувань компаній, експертів, урядових і неурядових організацій;

- ♦ *Глобальний індекс ефективності державної служби (The International Civil. Service Effectiveness, INCISE)* [231] демонструє ефективність державної служби та базується на оцінці діяльності центральних органів влади в різних країнах світу. Головною метою індексу InCiSE є допомога країнам світу визначити, наскільки ефективно працює державна служба, і які саме параметри потребують доопрацювання;
- ♦ *Індекс недієздатності держав чи Індекс крихких держав (Fragile States Index, FSI)* [232] аналізує здатність держав контролювати цілісність своєї території, політичну, демографічну, економічну та соціальну ситуацію в країні, щоб надати політикам і практикам інструменти, які дозволяють приймати обґрунтовані рішення та покращувати механізми реагування;
- ♦ *Індекс легкості ведення бізнесу (Ease of Doing Business Index)* [233] вимірює та порівнює простоту підприємницької діяльності між країнами світу. Метою розрахунку індексу є забезпечення актуальними даними досліджень впливу регуляції бізнесу в країні державою на економічне зростання;
- ♦ *Індекс демократії (Democracy Index)* [234] аналізує рівень розвитку демократії в країнах світу на основі оцінки процедур виборів та плюралізму, громадянських свобод, діяльності уряду, політичної ангажованості населення та політичної культури;
- ♦ *Індекс терористичних загроз (The Global Terrorism Index, GTI)* [235] вимірює рівень терористичної активності країн світу і визначає, які з держав та в яких масштабах стикаються з терористичними загрозами.

У табл. 3.3 наведено показники оцінки міжнародних індексів і рейтингів, що характеризують політичну сферу суспільства.

Таблиця 3.3

Зміст показників окремих міжнародних індексів і рейтингів, що характеризують політичну сферу суспільства країн світу

Показники	Міжнародні індекси та рейтинги												
	Індекс верховенства права.	Рейтинг правових держав	Глобальний індекс ефективності державної служби	Якість державного управління	Право голосу та підзвітність	Індекс невідєздатності держав	Ефективності державного управління	Політична стабільність та відсутність насильства	Індекс протидії корупції х	Індекс легкості ведення бізнесу	Індекс демократії	Індекс політичної свободи	Індекс терористичних загроз
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Обмеження державних повноважень													
Відсутність корупції													
Відкритість уряду													
Основні права													
Порядок і безпека													
Нормативне забезпечення													
Цивільне правосуддя													

Продовження табл. 3.3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Кримінальне судочинство													
Підприємництво													
Якість життя													
Соціальне призначення													
Рушійні сили													
Відкритість для бізнесу													
Сприятливість для розваг													
Влада													
Культурна доступність													
Фіскальний та фінансовий менеджмент													
Управління кризами та ризиками													
Закупівлі													
Управління людськими ресурсами													
Цифрові послуги													
Інвестиційний профіль													
Організація ринку													
Протекціонізм													

Продовження табл. 3.3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Індекс демократії													
Відповідальність посадових осіб													
Політичні права													
Впевненість у чесності виборів													
Свободи (ЗМІ, голосу та ін.)													
Військові в політиці													
Довіра парламенту													
Політична участь													
Задоволення демократією													
Індекс відкритого бюджету													
Міжнародна напруженість / терористична загроза													
Масштаби політичного терору													
Рейтинг ризику безпеки													
Інтенсивність внутрішніх конфліктів													
Ризик політичної нестабільності													
Якість бюрократії / інституційна ефективність													
Задоволеність громадським транспортом													

Продовження табл. 3.3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Якість інфраструктури													
Неспроможність держави													
Політична нестабільність													
Боротьба з корупцією													
Корупція серед державних службовців													
Відволікання публічних коштів													
Нерегулярність платежів													
Рівень «дрібної» корупції													
Боротьба з корупцією та прозорість													
Корупція в системі освіти, в системі охорони здоров'я, в поліції													
Частота хабарництва													
Корупція в судовій системі, в апараті президента, в парламенті, в бюджетних установах, в органах місцевого самоврядування, в національній податковій службі													
Згуртованість: апаратура безпеки, фракційні еліти; групова скарга													

Продовження табл. 3.3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Економічні показники: економічний спад, нерівномірний економічний розвиток, зовнішні міграції і відтік мізків													
Соціальні показники: демографічний тиск, біженці та ВПО, зовнішнє втручання													
Робота з дозволами на будівництво													
Отримання електроенергії													
Ресстрація об'єкта нерухомості													
Отримання кредиту													
Захист міноритарних інвесторів													
Сплата податків													
Транскордонна торгівля													
Забезпечення виконання контрактів													
Вирішення проблеми неплатоспроможності													
Загальна кількість заручників, захоплених терористами за певний рік													
Загальна кількість поранень, спричинених терористами за певний рік													

Закінчення табл. 3.3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Загальна кількість смертельних випадків, спричинених терористами за певний рік													
Загальна кількість терористичних інцидентів за певний рік													
Кількість навмисних вбивств за рік на 100 000 осіб													

Джерело: узагальнено авторами

Результати аналізу структури наведених індексів і рейтингів, що відображають потенціал резильєнтності політичної сфери, призводять до висновку, що Індекс верховенства права, Індекс ефективності державного управління та Індекс легкості ведення бізнесу в своїй структурі мають складові, які комплексно та без дублювання дають можливість оцінити потенціал резильєнтності політичної сфери суспільства відповідної країни.

Показниками оцінки потенціалу резильєнтності соціальної сфери суспільства в країнах світу можуть виступати такі міжнародні індекси та рейтинги:

- ♦ Індекс якості життя населення (Quality-of-life index) [237] характеризує суб'єктивну оцінку життя у країнах з об'єктивними детермінантами якості життя у цих країнах. Індекс якості життя населення розраховується на основі оцінювання таких показників, як здоров'я (очікувана тривалість життя, в роках); сімейне життя (рівень розлучень на 1 тис. осіб); громадське життя (враховує рівень відвідуваності церкви або профспілкового членства); матеріальне благополуччя (ВВП на душу населення, паритет купівельної спроможності); політична стабільність і безпека (рейтинги політичної стабільності та безпеки); клімат та географія (розрізнення холодних і жарких кліматів країн); гарантія роботи (рівень безробіття); політична свобода (середній індекс політичної та громадянської свободи); гендерна рівність (відношення середньої зарплати чоловіків до зарплати жінок);
- ♦ Індекс щастя (Happy Planet Index) [238] відображає рівень добробуту людей та стан навколишнього середовища в країнах світу. Цей індекс базується на загальних утилітарних принципах, що більшість людей прагнуть до довгого та повноцінного життя, а країни намагаються досягти максимального добробуту своїх громадян, раціонально використовуючи наявні ресурси і не завдаючи шкоди довкіллю. Для обчислення індексу використовуються три показники: суб'єктивна задоволеність

життям, очікувана тривалість життя і так званий «екологічний слід»;

- ♦ Індекс ефективності системи охорони здоров'я (Bloomberg Health-Care Efficiency Index) [239] відображає рейтинг країн світу на основі ефективності їхніх систем охорони здоров'я. Кожна країна ранжується за такими критеріями: очікувана тривалість життя, відносні витрати на охорону здоров'я на душу населення та абсолютні витрати на охорону здоров'я на душу населення;
- ♦ Глобальний індекс безпеки здоров'я (Global Health Security Index, GHSI) [240] призначений для оцінки технічних, фінансових, соціально-економічних і політичних можливостей країни запобігати, виявляти та швидко реагувати на епідемічні загрози з міжнародними наслідками, незалежно від того, чи є вони природними, навмисними чи випадковими;
- ♦ Індекс ефективності національної системи освіти (Global Index of Cognitive Skills and Educational Attainment) [241] вимірює досягнення країн світу у сфері освіти.

У табл. 3.4 наведено показники окремих міжнародних індексів і рейтингів, що характеризують соціальну сферу суспільства країн світу.

Результати аналізу структури наведених індексів, що відображають потенціал резильєнтності соціальної сфери суспільства, приводять до висновку, що Індекс якості життя населення, Індекс ефективності системи охорони здоров'я та Індекс ефективності національної системи освіти в своїй структурі мають складові, які найбільш комплексно та без дублювання дають змогу отримати комплексну оцінку потенціалу сфери відповідної країни.

Показниками оцінки потенціалу резильєнтності економічної сфери можуть виступати такі міжнародні індекси та рейтинги:

- ♦ Глобальний індекс конкурентоспроможності країни (*The Global Competitiveness Index*) [242] досліджує економічну

Таблиця 3.4

**Зміст показників окремих міжнародних індексів і рейтингів,
що характеризують соціальну сферу**

Показники	Міжнародні індекси та рейтинги			
	Якість життя населення	Індекс ефективності системи охорони здоров'я	Глобальний індекс безпеки здоров'я	Індекс людського розвитку
1	2	3	4	5
Сумарний коефіцієнт народжуваності				
Стандартизований коефіцієнт смертності				
Частка іммігрантів у складі населення				
Частка міського населення				
Рівень економічної активності				
Місце у рейтингу країн за щільністю населення				
Здоров'я: очікувана тривалість життя при народженні, років				
Сімейне життя: рівень розлучень				
Громадське життя: 1 відповідає країні з високим рівнем відвідування церкви або членства у профспілках				
Матеріальний добробут: ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності				
Політична стабільність та безпека: місце країни у рейтингах політичної стабільності та безпеки				

1	2	3	4	5
Клімат і географія: широта, для розрізнення холодного та жаркого клімату				
Гарантія роботи: рівень безробіття за методологією МОП				
Політична свобода: середній індекс політичної та громадянської свободи				
Відносні витрати на охорону здоров'я на душу населення				
Абсолютні витрати на охорону здоров'я на душу населення				
Запобігання захворюванням				
Виявлення та звітність по захворюваннях				
Швидке реагування на захворювання				
Система охорони здоров'я				
Дотримання міжнародних вимог				
Ризики щодо захворювання				
Освіта				

Джерело: авторська розробка

конкурентоспроможність країн світу, що знаходяться на різних рівнях економічного розвитку. Індекс складається з результатів опитування керівників компаній (досліджується бізнес-клімат у країнах світу) та статистичних показників, що визначають рівень національної конкурентоспроможності за напрямками: якість інститутів; розвиненість інфраструктури; рівень макроекономічної стабільності; рівень здоров'я та початкової освіти; рівень вищої освіти.

ти і професійної підготовки; ефективність на ринку праці; ефективність на ринку товарів і послуг; рівень розвиненості фінансового ринку; рівень технологічного розвитку; розмір внутрішнього ринку; рівень конкурентоспроможності компаній; інноваційний потенціал;

- ♦ *Глобальний інноваційний індекс (Global Innovation Index) [243]* представляє собою середнє значення двох субіндексів: Субіндексу інноваційних витрат (Innovation Input), який включає аналіз інституцій, людського капіталу і сфери досліджень, інфраструктури, рівня розвитку ринку та бізнес-досвіду; Субіндексу інноваційних результатів (Innovation Output), який включає аналіз рівня знань та результатів наукового пошуку, рівня креативності або результатів творчої діяльності;
- ♦ *Складність виробництва, що оцінюється індексом складності продукту (PCI) [244]* – різноманітністю і складністю продуктивних ноу-хау, необхідних для виробництва продукту. Індекс складності продукту є показником відносної наукоємності продукту. Продукти з високим значенням PCI включають електроніку та хімічні продукти;
- ♦ *Конкурентоспроможність промисловості (Competitive Industrial Performance index, CIP) [245]* розглядає виробничий потенціал країн світу, інтенсивність їх індустріалізації та вплив на світовий ринок як основні компоненти промислової ефективності. Значення індексу CIP представляє складний показник конкурентоспроможності промисловості країни. Позитивна зміна значення CIP певної країни з плином часу вказує на збільшення виробничих потужностей і покращення якості продукції, підвищення шансів реалізації на міжнародних ринках;
- ♦ *Рейтинг цифрової конкурентоспроможності (Digital Competitiveness Ranking) [246]* вимірює спроможність і готовність країн світу прийняти та досліджувати цифрові технології як ключову рушійну силу економічних перетворень у бізнесі, уряді та суспільстві загалом;

- ♦ *Глобальний індекс креативності (Global Creativity Index)* [247] вимірюється з урахуванням зміни талантів (оцінка людського капіталу та частки людей в загальній кількості населення, що задіяні в творчих професіях), технології (оцінка кількості патентів, що видані на душу населення, кількості дослідників, витрат на НДДКР як частки ВВП) та толерантності (толерантне ставлення до етнічних і расових меншин, до осіб з нетрадиційною орієнтацією);
- ♦ *Індекс розвитку ІКТ (ICT Development Index, IDI)* [248] – комплексний показник, що розрахований на основі погоджених на міжнародному рівні індикаторів інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) задля порівняльного аналізу продуктивності ІКТ усередині та між країнами та вимірювання інформаційного суспільства, вимірювання цифрового розриву.

У табл. 3.5 узагальнено структури перелічених показників.

Результати аналізу структури складових окремих міжнародних індексів і рейтингів, що характеризують економічну сферу суспільства і відображають потенціал її резильєнтності, приводять до висновку, що Глобальний індекс конкурентоспроможності, Глобальний інноваційний індекс та Індекс конкурентоспроможності промисловості (CIP) у своїй структурі мають складові, які комплексно та без дублювання дають можливість оцінити потенціал резильєнтності економічної сфери відповідної країни (табл. 3.5).

Показниками оцінки потенціалу резильєнтності екологічної сфери можуть виступати такі міжнародні індекси (табл. 3.6):

- ♦ *Індекс екологічної стійкості (Environmental Sustainability Index, ESI)* сформований з екологічних індикаторів, що відображають стан природних ресурсів у країні, рівень забруднення навколишнього середовища на сьогодні та у минулому, зусиллях країни у сфері управління екологічним станом, а також здатність країни поліпшити екологічні характеристики тощо [249];

Таблиця 3.5

**Зміст показників окремих міжнародних індексів і рейтингів,
що характеризують економічну сферу суспільства**

Показники	Міжнародні індекси та рейтинги						
	Глобальний індекс конкурентоспроможності країн	Індекс інноваційності країни	Складність виробництва	Конкурентоспроможність промисловості (CIP)	Рейтинг цифрової конкурентоспроможності	Індекс розвитку ІКТ (IDI)	Креативність економіки
1	2	3	4	5	6	7	8
Якість інститутів							
Інфраструктура							
Макроекономічна стабільність							
Здоров'я і початкова освіта							
Вища освіта і професійна підготовка							
Ефективність на ринку товарів і послуг							
Ефективність на ринку праці							
Розвиненість фінансового ринку							
Рівень технологічного розвитку							
Розмір внутрішнього ринку							
Конкурентоспроможність компаній							
Інноваційний потенціал							
Нормативно-правове середовище							
Бізнес-середовище							
Освіта							
Вища освіта							
Науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (НДДКР)							

1	2	3	4	5	6	7	8
Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ)							
Електронна участь							
Екологічна стійкість							
Кредитування							
Інвестування							
Торгівля, диверсифікація та масштаб ринку							
Інтелектуальні працівники							
Інноваційні зв'язки							
Засвоєння знань							
Створення знань							
Вплив знань							
Поширення знань							
Нематеріальні активи							
Товари та послуги для творчості							
Творчість в Інтернеті							
Різноманітність і складність продуктивних ноу-хау							
Продукти з високим значенням РСІ							
Продукція з низьким значенням РСІ							
Спроможність виробляти та експортувати продукцію переробної промисловості							
Технологічна складність промислової продукції та модернізація							
Вплив країни на світову переробну промисловість							
ВВП на душу населення							
Додана вартість ПП на душу населення							

Закінчення табл. 3.5

1	2	3	4	5	6	7	8
Експорт переробної пром. на душу населення							
Адаптивні установки							
Гнучкість бізнесу							
Індекс технологій							
Індекс талантів							
Індекс толерантності							
Доступ до ІКТ							
Відсоток домогосподарств з комп'ютером							
Відсоток домогосподарств з доступом до Інтернету							
Використання ІКТ							
Активні підписки на мобільний широко- муговий зв'язок на 100 жителів							
Навички роботи з інформаційно- комунікаційними технологіями							

Джерело: авторська розробка

- ♦ *Індекс екологічної ефективності (Environmental Performance Index, EPI)* являє собою кількісну оцінку та порівняльний аналіз показників екологічної політики країн світу. ЕРІ ранжує країни світу за екологічною результативністю в таких напрямках: життєздатність екосистеми і екологічне здоров'я [250].

Результати аналізу структури наведених індексів, що відображають потенціал резильєнтності екологічної сфери, приводять до висновку, що Індекс екологічної ефективності у своїй структурі має складові, які дають можливість найбільш комплексно оцінити потенціал резильєнтності екологічної сфери відповідної країни.

**Зміст показників окремих міжнародних індексів і рейтингів,
що характеризують екологічну сферу суспільства країн світу**

Показники	Міжнародні індекси та рейтинги	
	Індекс екологічної стійкості	Індекс екологічної ефективності
1	2	3
Дитяча смертність		
Тверді частки		
Забруднення повітря у приміщеннях		
Доступ до санітарії		
Доступ до питної води		
CO ₂ на душу населення		
Відношення CO ₂ до ВВП		
Зміни якості води		
Охорона довкілля		
Захист біому		
Морські райони під охороною		
Сільськогосподарські субсидії		
Регулювання пестицидів		
Запас лісу на корені		
Зміни площі лісів		
Втрата лісового покриву		
Рибальство на прибережному шельфі		
Експлуатація рибних ресурсів		
Кількість CO ₂ на кіловат-год		
Відсоток відновлюваної електрики в загальній виробленій електриці		
Підкислення		

Продовження табл. 3.6

1	2	3
Тенденція інтенсивності викидів NO _x		
Тенденція інтенсивності чорного вуглецю		
Вплив свинцю		
Важкі метали		
Тенденція інтенсивності F-газів		
Якість повітря		
Рівень очищення стічних вод		
Тенденція інтенсивності N ₂ O		
Забруднення навколишнього середовища твердими частинками		
Поводження з відходами		
Біорізноманіття та середовище існування		
Втрата пасовищ		
Темпи зростання інтенсивності викидів парникових газів		
Індекс охорони видів		
CO ₂ із ґрунтового покриття		
Озон		
Тенденція інтенсивності метану		
Вплив летких органічних сполук		
Зміна клімату		
Індекс біорізноманіття оселищ		
Індекс репрезентативності природоохоронних територій		
Індекс сталого управління азотом		
Сільське господарство		
Втрата водно-болотних угідь		
Забруднення океану пластиком		

1	2	3
Прогнозовані викиди парникових газів до 2050 р.		
Норми переробки		
Екосистемні послуги		

Джерело: авторська розробка

Таким чином, відібрані міжнародні індекси та рейтинги, що характеризують потенціал резильєнтності окремих сфер, можуть бути базою розрахунку Інтегрального показника. Структурну схему розрахунку Інтегрального показника потенціалу резильєнтності наведено на *рис. 3.9*.

3.4. Інтегральна оцінка потенціалу резильєнтності суспільства в Україні та країнах світу

На основі запропонованого методичного підходу здійснено оцінювання потенціалу резильєнтності суспільства в Україні та країнах світу.

Так, у результаті збору даних по міжнародним індексах та рейтингах, визначених як показники, що характеризують потенціал резильєнтності окремих сфер, відібрано 48 країн, щодо яких інформація є повною.

Рейтинг країн за комплексним показником оцінки потенціалу резильєнтності політичної сфери наведено на *рис. 3.10*.

Таким чином, Україна посідає 45-те місце, випереджаючи тільки 3 країни – РФ, Бразилію та Іран.

Перші 5 позицій рейтингу посідають відповідно Данія, Норвегія, Фінляндія, Сінгапур та Швейцарія.

Рейтинги країн світу за складовими комплексного показника потенціалу резильєнтності політичної сфери суспільства показані на *рис. 3.11–3.13*.

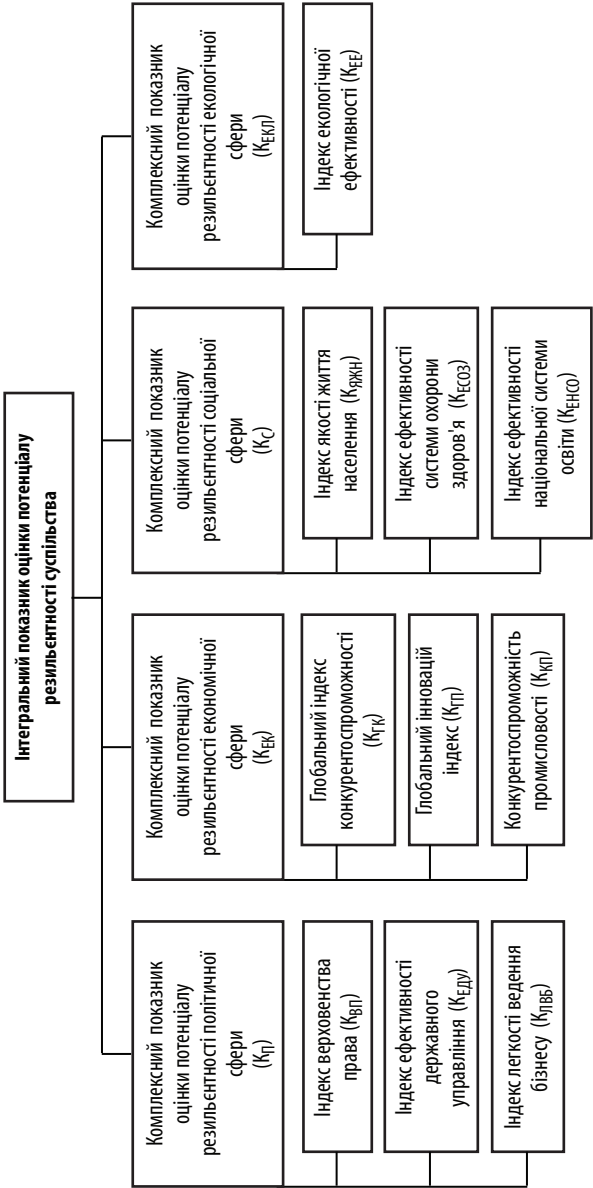

Рис. 3.9. Структурна схема Інтегрального показника оцінки потенціалу резильєнтності

Джерело: авторська розробка

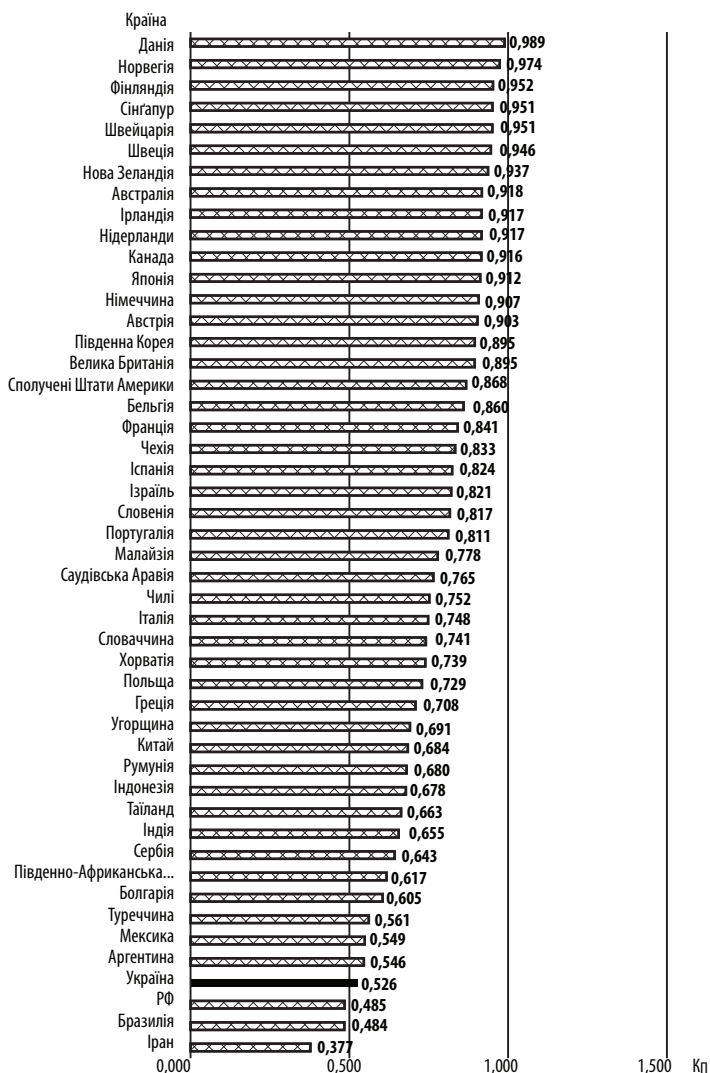

Рис. 3.10. Рейтинг країн за комплексним показником потенціалу резильєнтності політичної сфери суспільства

Джерело: авторська розробка

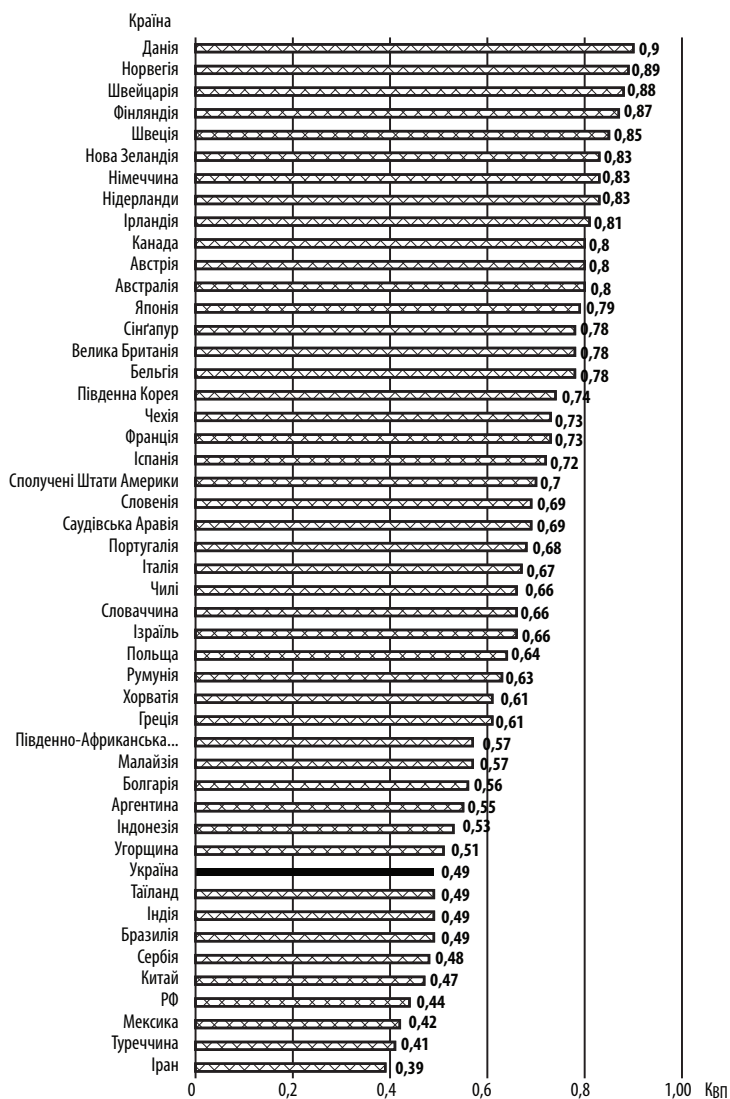

Рис. 3.11. Рейтинг країн за Індексом верховенства права

Джерело: [225]

Інституційне забезпечення резильєнтності економіки України

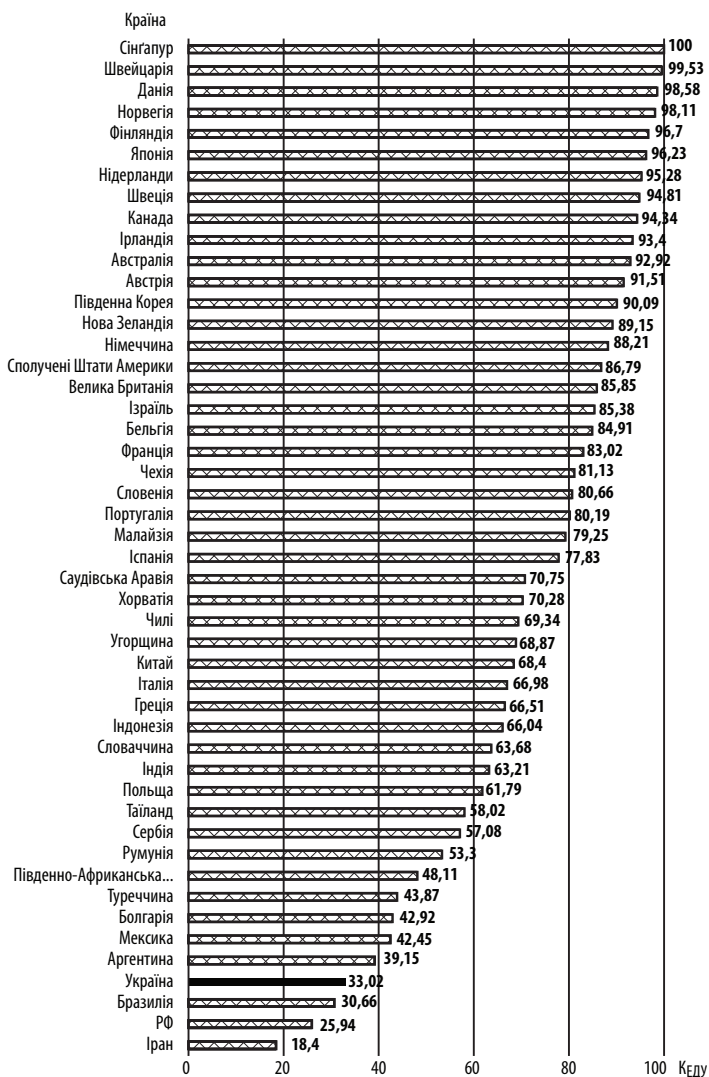

Рис. 3.12. Рейтинг країн за Індексом ефективності державного управління

Джерело: [227]

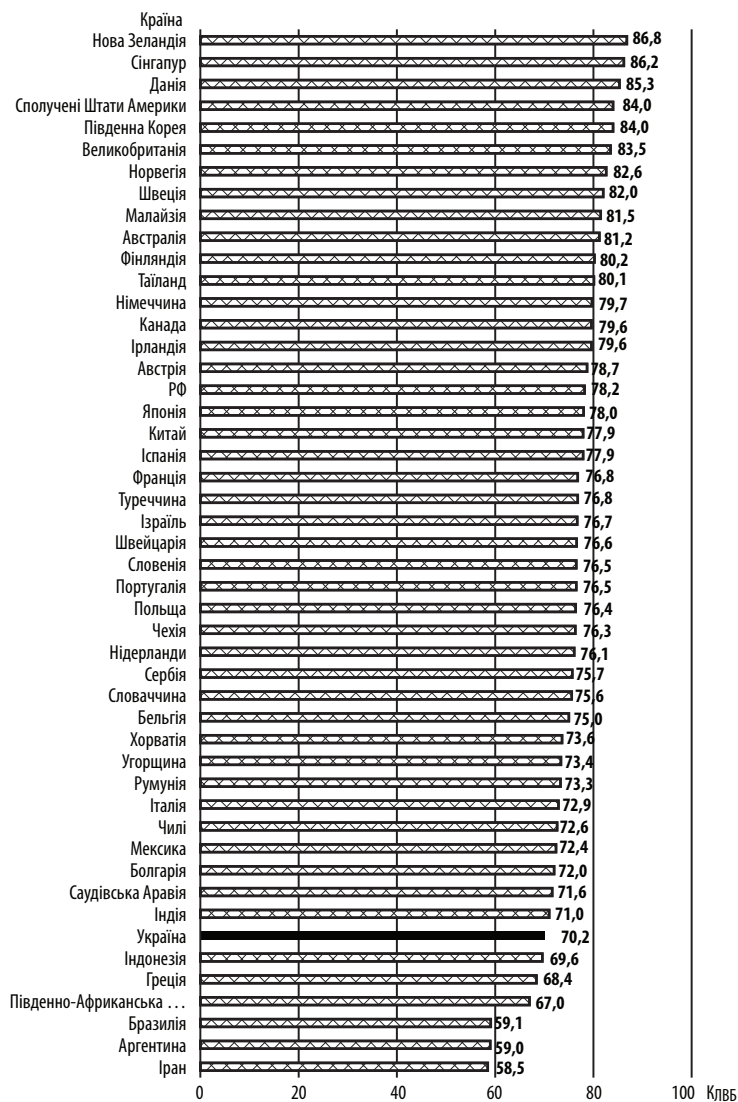

Рис. 3.13. Рейтинг країн за Індексом легкості ведення бізнесу

Джерело: [233]

Рейтинг 48 країн відповідно до Індексу верховенства права за 2023 рік наведено на рис. 3.11.

Україна посідає 38-ме місце. Шкала оцінок за цим індексом має таке градуювання: від 0 до 0,25 – дуже низький рівень; від 0,26 до 0,5 – низький рівень; від 0,51 до 0,75 – середній рівень; від 0,76 до 1 – високий рівень. За значенням окремих складових Україна має такі оцінки: урядові повноваження – 0,47 (низький рівень); відсутність корупції – 0,33 (низький рівень); відкритість уряду – 0,55 (середній рівень); основні права – 0,59 (середній рівень); порядок і безпека – 0,61 (середній рівень); нормативно-правове забезпечення – 0,43 (низький рівень); цивільне правосуддя – 0,53 (середній рівень); кримінальне судочинство – 0,36 (низький рівень).

Рейтинг країн за Індексом ефективності державного управління (2022 рік) наведено на рис. 3.12. Україна посідає 45-те місце з 48 країн.

Рейтинг 48 країн за Індексом легкості ведення бізнесу наведено на рис. 3.13. Україна посідає 42-ге місце.

Відповідно до аналізу окремих складових індексу та їх вимірювання (шкала оцінки від 0 до 100, де 0 – дуже погано; 100 – дуже добре, наскільки це можливо) Україна має такі значення за окремими показниками: відкриття бізнесу – 0,91 (добре); отримання дозволів на будівництво – 81,1 (вище середнього рівня); отримання електроенергії – 62,5 (середній рівень); реєстрація власності – 71,3 (середній рівень); отримання кредиту – 75 (середній рівень); захист міноритарних інвесторів – 68 (середній рівень); сплата податків – 78,1 (вище середнього рівня); торгівля за кордоном – 81,1 (вище середнього рівня); виконання контрактів – 63,6 (середній рівень); вирішення неплатоспроможності – 31,4 (низький рівень).

На основі аналізу складових комплексного показника потенціалу резильєнтності політичної сфери суспільства країн світу та значень окремих показників сформовано *табл. 3.7*, яка надає змогу обрати напрями його підвищення в Україні.

Таблиця 3.7

**Рівень окремих показників, що характеризують потенціал
резильєнтності політичної сфери суспільства в Україні**

Нижче середнього рівня	Середній рівень	Вище середнього рівня
Урядові повноваження	Відкритість уряду	Відкриття бізнесу
Відсутність корупції	Основні права	Сплата податків
Нормативно-правове забезпечення	Порядок і безпека	Отримання дозволів н а будівництво
Кримінальне судочинство	Цивільне правосуддя	Торгівля за кордоном
Інституційна ефектив- ність	Обмеження державних повно- важень	
Відповідальність посадо- вих осіб	Задоволеність системою громад- ського транспорту	
Неспроможність держави	Отримання електроенергії	
Політична нестабільність	Реєстрація власності	
Якість інфраструктури	Отримання кредиту	
Права людини	Захист міноритарних інвесторів	
Частота хабарництва	Виконання контрактів	
Вирішення неплатоспро- можності		

Джерело: авторська розробка

Рейтинг 48 країн за комплексним показником оцінки потенціалу резильєнтності соціальної сфери суспільства наведено на *рис. 3.14*. Перші 5 позицій обіймають відповідно Нідерланди, Данія, Фінляндія, Швейцарія та Сполучені Штати Америки. Україна посідає 46-те місце, випереджаючи тільки Іран та Індонезію.

Розглянемо більш детально складові комплексного показника потенціалу резильєнтності соціальної сфери (*рис. 3.15–3.17*).

Рейтинг 48 країн за Індексом якості життя населення (2022 рік) наведено на *рис. 3.15*. Україна посідає 43-тє місце.

Інституційне забезпечення резильєнтності економіки України

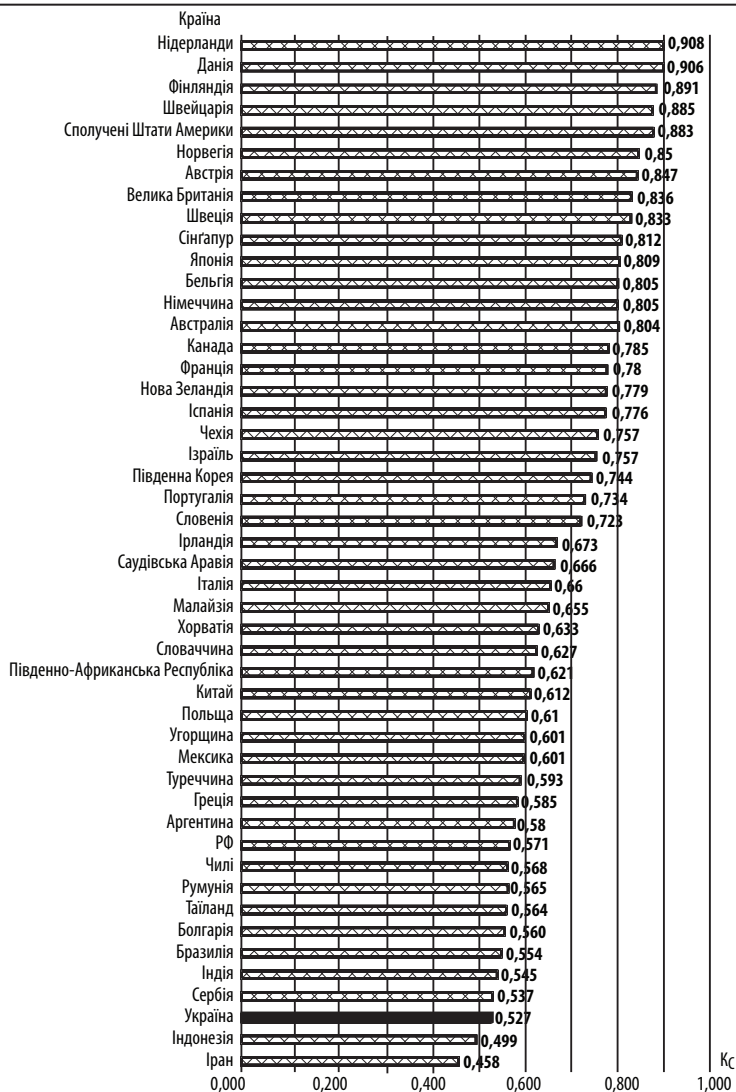

Рис. 3.14. Рейтинг країн за комплексною оцінкою потенціалу резильєнтності соціальної сфери

Джерело: авторська розробка

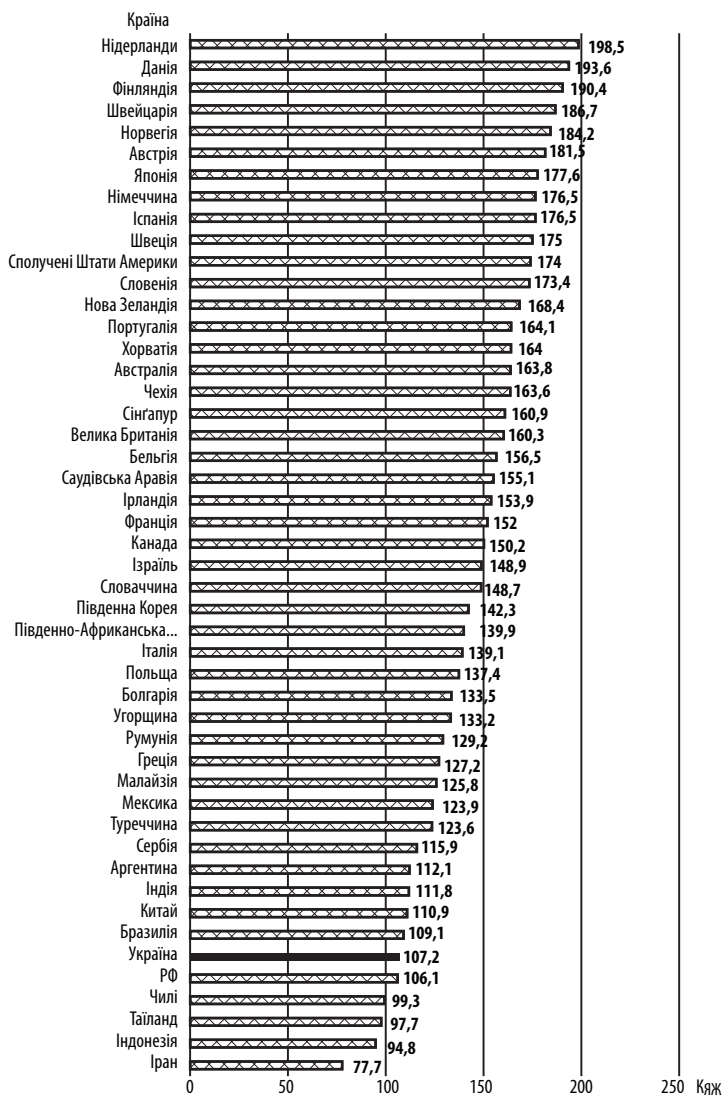

Рис. 3.15. Рейтинг країн за Індексом якості життя населення (2022 рік)

Джерело: [237]

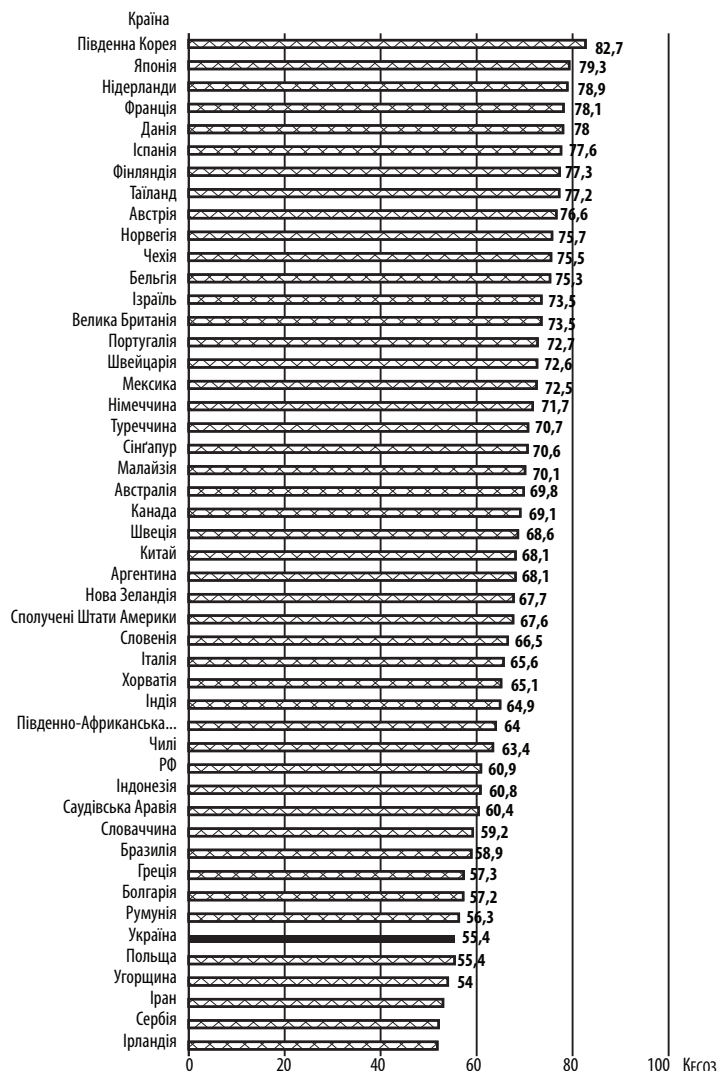

Рис. 3.16. Рейтинг країн за Індексом ефективності системи охорони здоров'я

Джерело: [240]

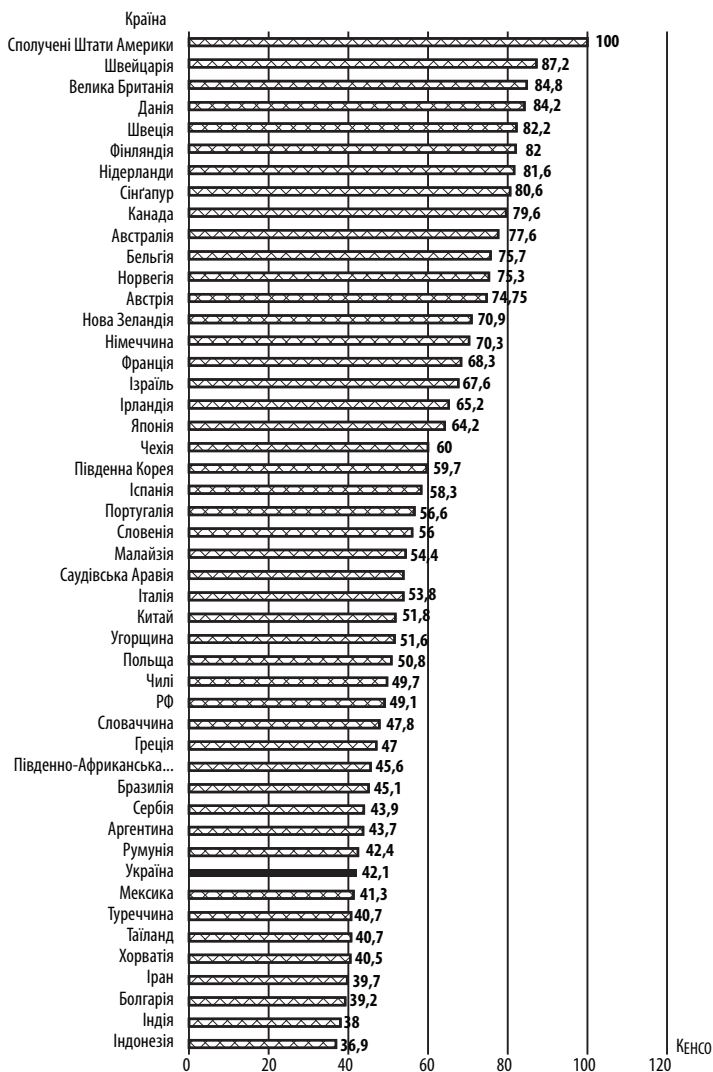

Рис. 3.17. Рейтинг країн за Індексом ефективності національної системи освіти (2022 рік)

Джерело: [241]

За окремими складовими цього індексу Україна має такі значення: купівельна спроможність населення – 32,2 (низький рівень); рівень безпеки – 53,1 (середній); охорона здоров'я – 55,4 (середній); вартість життя – 28,6 (низький рівень); співвідношення цін на нерухомість і доходів – 15,0 (поганий рівень); час руху на роботу й назад – 37,7 (середній рівень); рівень забруднення – 61,8 (середній рівень); зміна клімату – 70,7 (вище середнього рівня).

Рейтинг 48 країн за Індексом ефективності системи охорони здоров'я (2022 рік) наведено на рис. 3.16.

Розрахунки окремих складових по Україні призводять до таких висновків: профілактика захворювання – 31,4, що відповідає середньому рівню; виявлення та звітність щодо захворювань – 32,8 (середній рівень); швидкість реакції на захворювання – 26,1 (нижче середнього рівня); система охорони здоров'я – 49,1 (середній рівень); відповідність міжнародним вимогам – 47,2 (середній рівень); загальна ситуація по ризиках – 46,7 (гірше середнього рівня).

Рейтинг 48 країн за Індексом ефективності національної системи освіти (2022 рік) наведено на рис. 3.17. Україна посідає 40-ве місце.

За результатами розрахунків складових потенціалу резильєнтності соціальної сфери та окремих показників сформовано табл. 3.8, яка надає можливість обрати напрями його підвищення в Україні.

Таблиця 3.8

Рівень розвитку окремих складових потенціалу резильєнтності соціальної сфери України

Нижче середнього рівня	Середній рівень	Вище середнього рівня
1	2	3
купівельна спроможність населення	рівень безпеки	зміна клімату
вартість життя	охорона здоров'я	
співвідношення цін на нерухомість та доходів	час руху на роботу й назад	

Закінчення табл. 3.8

1	2	3
швидкість реакції на захворювання	рівень забруднення	
загальна ситуація по ризиках охорони здоров'я та профілактики захворювання	профілактика захворювання	
	виявлення та звітність щодо захворювань	
	відповідність системи охорони здоров'я міжнародним вимогам	
	розвиток когнітивних навичок	
	розвиток системи освіти	

Джерело: авторська розробка

Рейтинг 48 країн за комплексною оцінкою потенціалу резильєнтності економічної сфери наведено на *рис. 3.18*. Перші 5 позицій посідають відповідно Німеччина, Сполучені Штати Америки, Швейцарія, Китай та Південна Корея. Україна посідає 46-те місце, випереджаючи тільки Іран та Аргентину.

Розглянемо більш детально комплексний показник потенціалу резильєнтності економічної сфери суспільства країн світу.

Рейтинг 48 країн за значенням Глобального індексу конкурентоспроможності наведено на *рис. 3.19*.

Україна посідає 47-ме місце. Результати розрахунків основних складових є такими: якість інституцій – 48 балів (нижче середнього рівня); інфраструктура – 70 (середній рівень); макроекономічна стабільність – 58 (середній рівень); розвиток технологій та ІКТ – 78 (вище середнього рівня); здоров'я – 66 (середній рівень); професійна підготовка – 70 (вище середнього рівня); ефективність ринку товарів

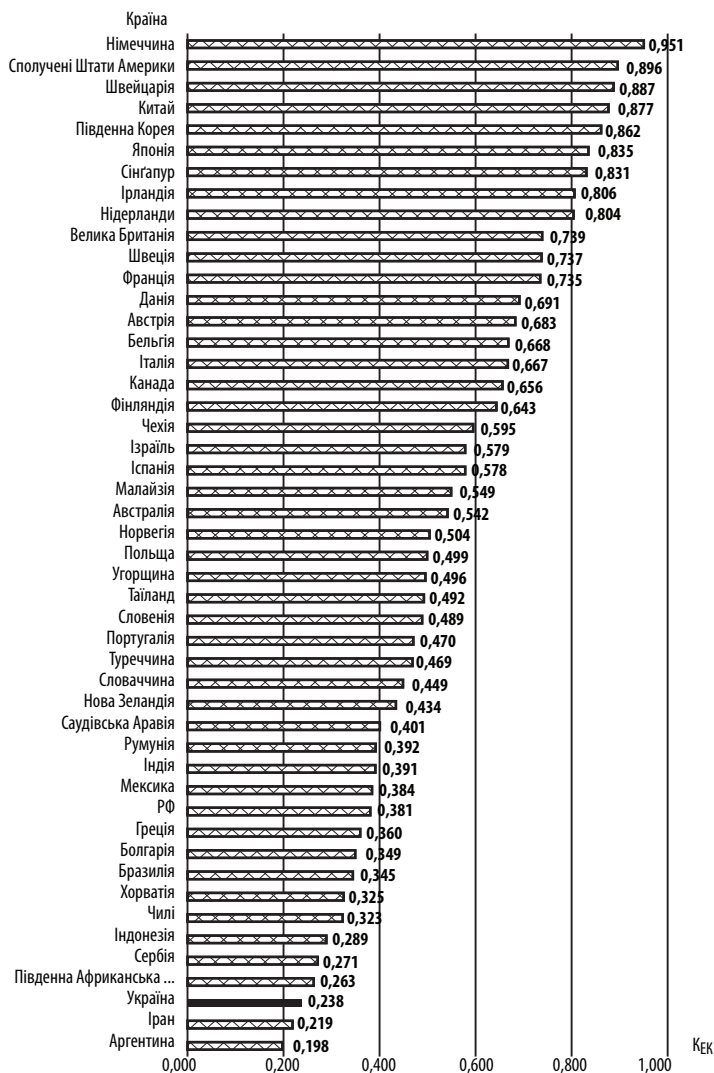

Рис. 3.18. Рейтинг країн за комплексною оцінкою потенціалу резильєнтності економічної сфери

Джерело: авторська розробка

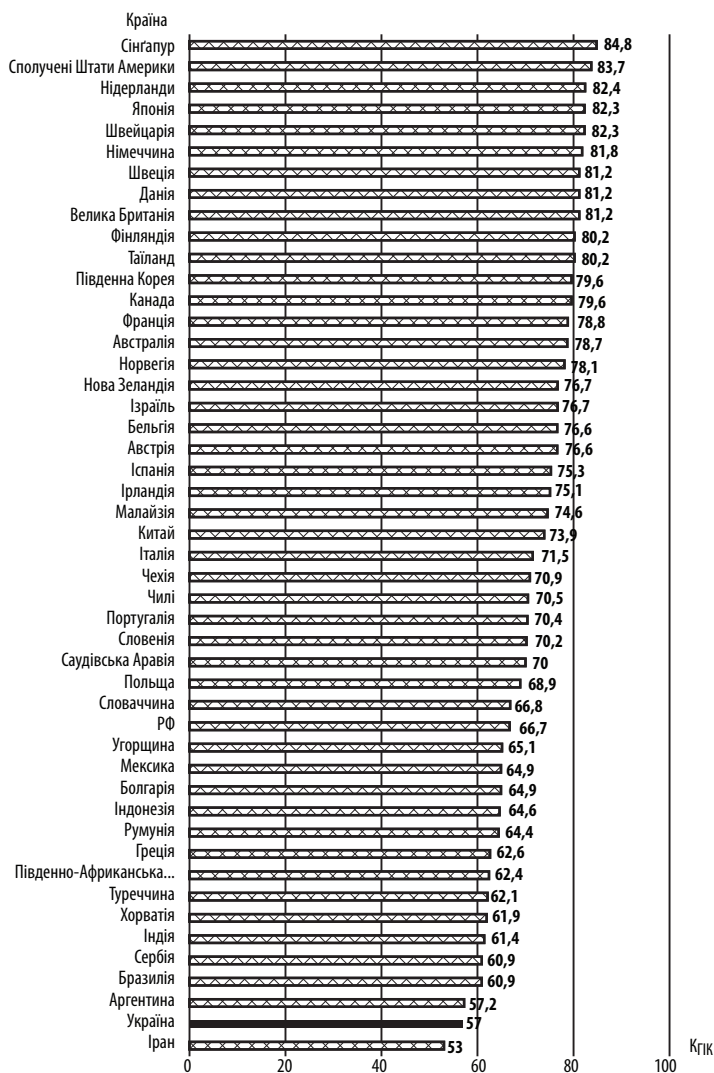

Рис. 3.19. Рейтинг країн світу за значенням Глобального індексу конкурентоспроможності (2019 рік)

Джерело: [242]

і послуг – 57 (середній рівень); ефективність ринку праці – 61 (середній рівень); розвиненість фінансового ринку – 42 (нижче середнього рівня); розмір внутрішнього ринку – 63 (середній рівень); розвиток компаній – 57 (середній рівень); інноваційний потенціал – 40 (нижче середнього рівня).

Рейтинг країн за Глобальним інноваційним індексом (2022 рік) наведено на рис. 3.20. Україна посідає 43-тє місце серед 48 країн, що досліджуються. Розрахунки окремих складових є такими: Інституції – 47,4 (нижче середнього рівня); людський капітал і дослідження – 36,6 (нижче середнього рівня); інфраструктури – 38,7 (нижче середнього рівня); складність ринку – 23,4 (низький рівень); складність бізнесу – 32,3 (нижче середнього рівня); результати знань і технологій – 32,9 (нижче середнього рівня); творчі результати – 19,8 (низький рівень).

Рейтинг 48 країн за Індексом конкурентоспроможності промисловості (2022 рік) наведено на рис. 3.21. Україна посідає останнє місце. Результати розрахунків окремих складових є такими: вплив країни на світову торгівлю промисловою продукцією – 0 балів (вплив відсутній); вплив країни на світову додану вартість виробництва (MVA) – 0 (вплив відсутній); індекс інтенсивності індустріалізації – 0,35 (нижче середнього рівня); індекс якості промислового експорту – 0,55 (середній рівень); експорт промислової продукції на душу населення – 771 (5,2 % від значення лідера, Німеччини, – низький рівень); індекс промислового експорту на душу населення – 0,02 (дуже низький рівень); частка експорту промислової продукції в загальному експорті – 0,68 (середній рівень); виробнича додана вартість на душу населення – 258 (1,1 % від значення лідера, Німеччини – низький рівень); частка доданої вартості промисловості в загальному ВВП – 0,12 (низький рівень); частка середньо- та високотехнологічного експорту промислової продукції в загальному експорті промислової продукції – 0,34 (низький рівень); середньо- та високотехнологічна частка MVA у загальній кількості MVA – 0,33 (низький рівень); Індекс MVA на душу населення – 0,01 (низький

рівень); частка експорту промислової продукції в індексі загального експорту – 0,69 (середній рівень); частка середньо- та високотехнологічних видів діяльності в індексі експорту промислової продукції – 0,42 (нижче середнього рівня); частка середніх і високотехнологічних видів діяльності в загальному індексі MVA – 0,4 (нижче середнього рівня); частка MVA в індексі ВВП – 0,3 (нижче середнього рівня); частка світового індексу експорту промислової продукції – 0,01 (низький рівень); частка світового індексу MVA – 0.

За результатами розрахунків окремих складових побудовано *табл. 3.9*, яка надає можливість обрати напрями підвищення потенціалу резильєнтності економічної системи України.

Результати рейтингування 48 країн за Індексом екологічної резильєнтності наведено на *рис. 3.22*. Перші 5 позицій обіймають відповідно: Данія, Велика Британія, Фінляндія, Швеція та Словенія. Україна посідає 31-ше місце і має середні позиції за даними, що відображають довоєнний рівень. На жаль, у зв'язку з воєнними діями на території країни, екологічні показники значно погіршилися, але їх значення знайдуть відображення тільки в процесі розрахунку Індексу екологічної ефективності наступних періодів.

Відповідно до розрахунків складових цього індексу по Україні гігієна навколишнього середовища оцінюється у 48,1 балу (середній рівень), глобальний рейтинг життєздатності екосистеми – 58,5 (середній рівень), зміна клімату – 53,9 (середній рівень). За результатами розрахунків визначено характеристики окремих складових потенціалу резильєнтності екологічної сфери (*табл. 3.10*), що створює фундамент вибору напрямів його підвищення.

Інтегральний показник оцінки потенціалу резильєнтності розраховано як просту середню арифметичну комплексних показників його сфер. На *рис. 3.23* наведено відповідні результати рейтингування 48 країн. Перші 5 позицій рейтингу очікувано обіймають Данія, Швейцарія, Фінляндія, Велика Британія, Німеччина. Україна посідає 43-тє місце, випереджаючи тільки РФ, Аргентину, Індію, Індонезію, Іран.

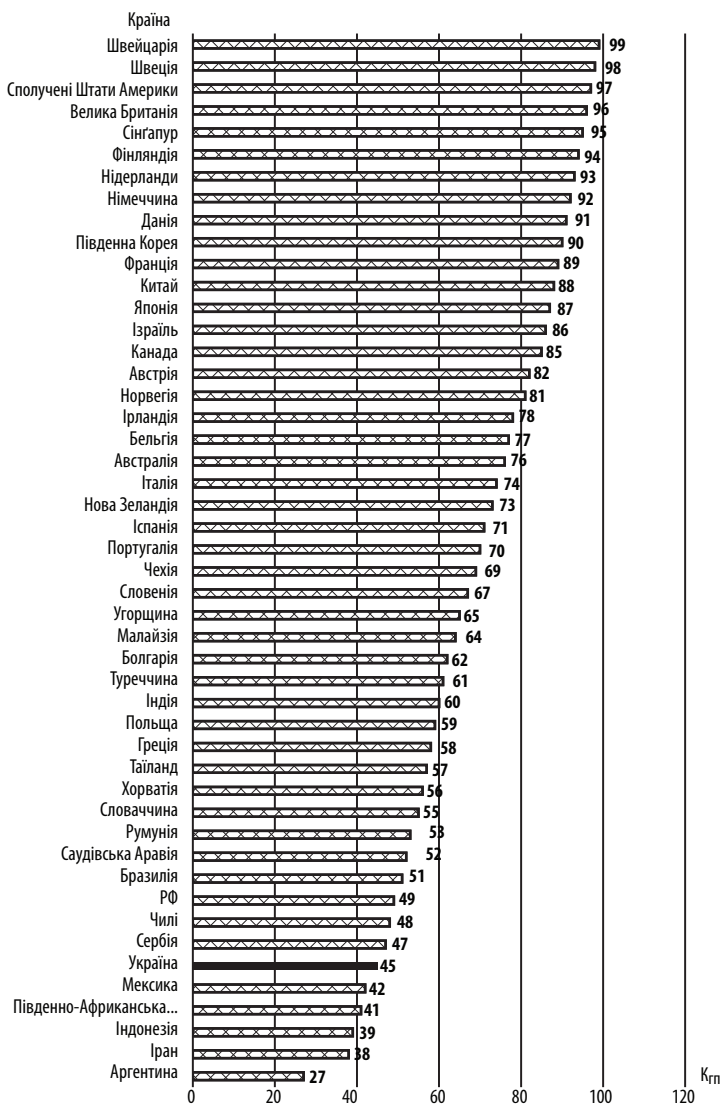

Рис. 3.20. Рейтинг країн за Глобальним інноваційним індексом

Джерело: [243]

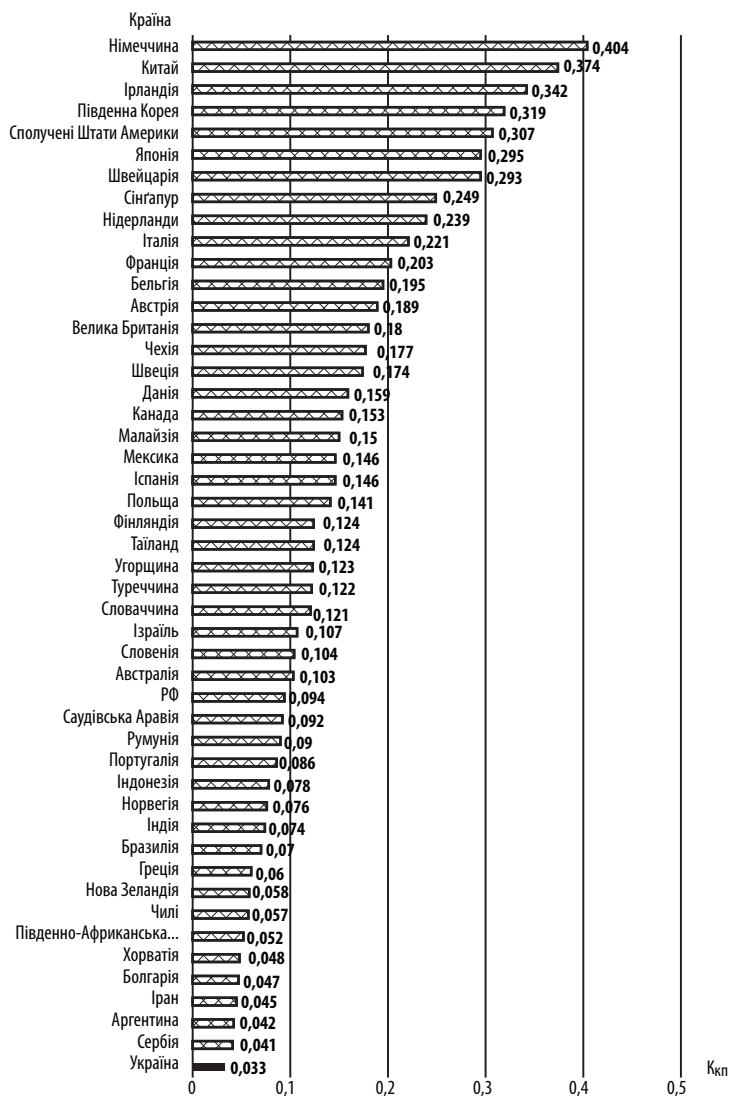

Рис. 3.21. Рейтинг країн за Індексом конкурентоспроможності промисловості

Джерело: [245]

Таблиця 3.9

Рівень розвитку окремих складових потенціалу резильєнтності економічної сфери України

Нижче середнього рівня	Середній рівень	Вище середнього рівня
1	2	3
Якість інституцій	Макроекономічна стабільність	Розвиток технологій та ІКТ
Розвиненість фінансового ринку	Доступ до медичного обслуговування	Професійна підготовка
Інноваційний потенціал	Ефективність ринку товарів і послуг	
Людський капітал та дослідження	Розмір внутрішнього ринку	
Інфраструктура	Розвиток компаній	
Складність ринку	Індекс якості промислового експорту	
Складність бізнесу	Частка експорту промислової продукції в загальному експорті	
Результати знань і технологій	Частка експорту промислової продукції в індексі загального експорту	
Творчі результати		
Вплив країни на світову торгівлю промисловою продукцією		
Вплив країни на світову додану вартість виробництва (MVA)		
Індекс інтенсивності індустріалізації		
Експорт промислової продукції на душу населення		
Індекс промислового експорту на душу населення		
Виробнича додана вартість на душу населення		

Закінчення табл. 3.9

1	2	3
Частка доданої вартості промисловості в загальному ВВП		
Частка середньо- та високотехнологічного експорту промислової продукції в загальному експорті промислової продукції		
Середньо- та високотехнологічна частка MVA у загальній кількості MVA		
Частка середньо- та високотехнологічних видів діяльності в індексі експорту промислової продукції		
Частка середніх і високотехнологічних видів діяльності в загальному індексі MVA		
Частка MVA в індексі ВВП		
Частка світового індексу експорту промислової продукції		

Джерело: авторська розробка

Таблиця 3.10

Рівень розвитку окремих складових потенціалу резильєнтності екологічної сфери України

Ниже середнього рівня	Середній рівень	Вище середнього рівня
	гігієна навколишнього середовища	
	глобальний рейтинг життєздатності екосистеми	
	зміна клімату	

Джерело: авторська розробка

Інституційне забезпечення резильєнтності економіки України

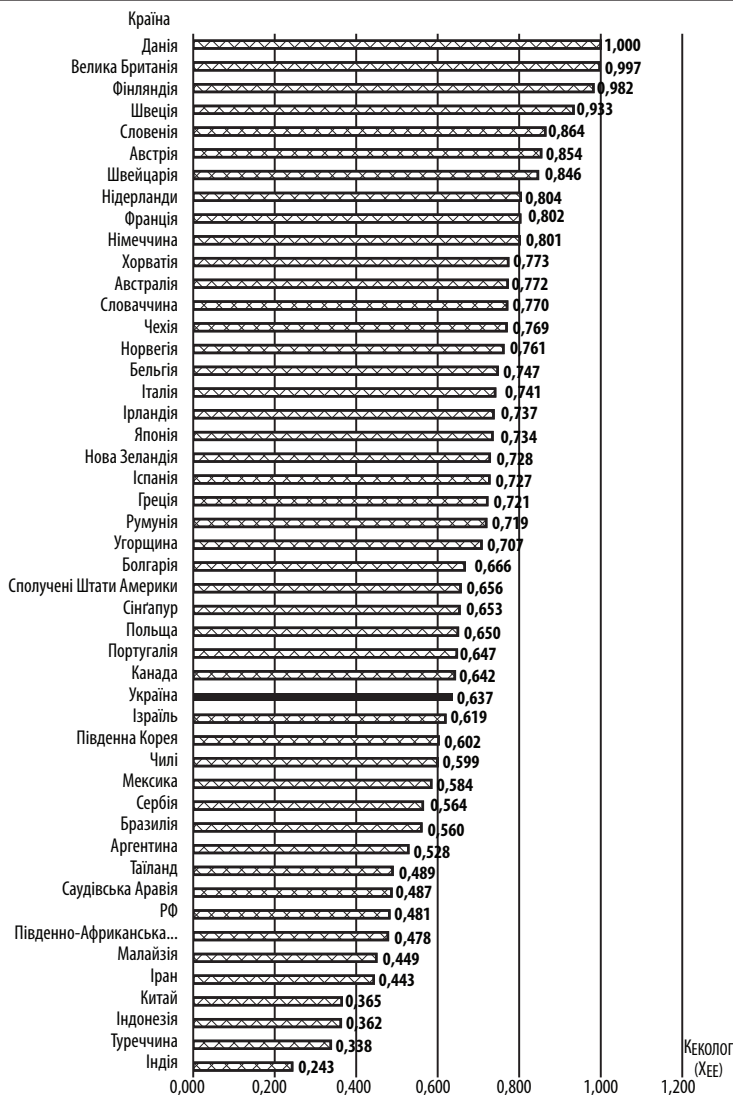

Рис. 3.22. Рейтинг країн за Індексом екологічної ефективності, що характеризує потенціал резильєнтності екологічної сфери

Джерело: [249]

У процесі дослідження здійснено кластеризацію 48 країн за комплексними характеристиками потенціалу резильєнтності окремих сфер з використанням пакета Statistica 8.0 методом k-середніх.

Рис. 3.24 ілюструє середні показники потенціалу резильєнтності сфер суспільства.

Дисперсійний аналіз підтвердив значущість міжгрупових варіацій, а отже, і адекватність кластеризації (табл. 3.11).

Результати кластеризації наведено в табл. 3.12. Виокремлено 3 кластери:

- 1) 22 країни (Австралія, Австрія, Бельгія, Велика Британія, Данія, Ірландія, Іспанія, Італія, Канада, Китай, Нідерланди, Німеччина, Південна Корея, Сінгапур, Сполучені Штати Америки, Фінляндія, Франція, Чеська Республіка, Швейцарія, Швеція, Японія), які мають найвищі значення комплексних показників потенціалу резильєнтності сфер їх суспільств;
- 2) 13 країн (Греція, Ізраїль, Малайзія, Нова Зеландія, Польща, Португалія, Румунія, Саудівська Аравія, Словацька Республіка, Словенія, Угорщина, Хорватія, Чилі), які мають середні значення комплексних показників потенціалу резильєнтності сфер їх суспільств;
- 3) 13 країн (Аргентина, Болгарія, Бразилія, Індія, Індонезія, Іран, Мексика, Південно-Африканська Республіка, РФ, Сербія, Таїланд, Туреччина, Україна), які мають низькі значення комплексних показників потенціалу резильєнтності сфер їх суспільств.

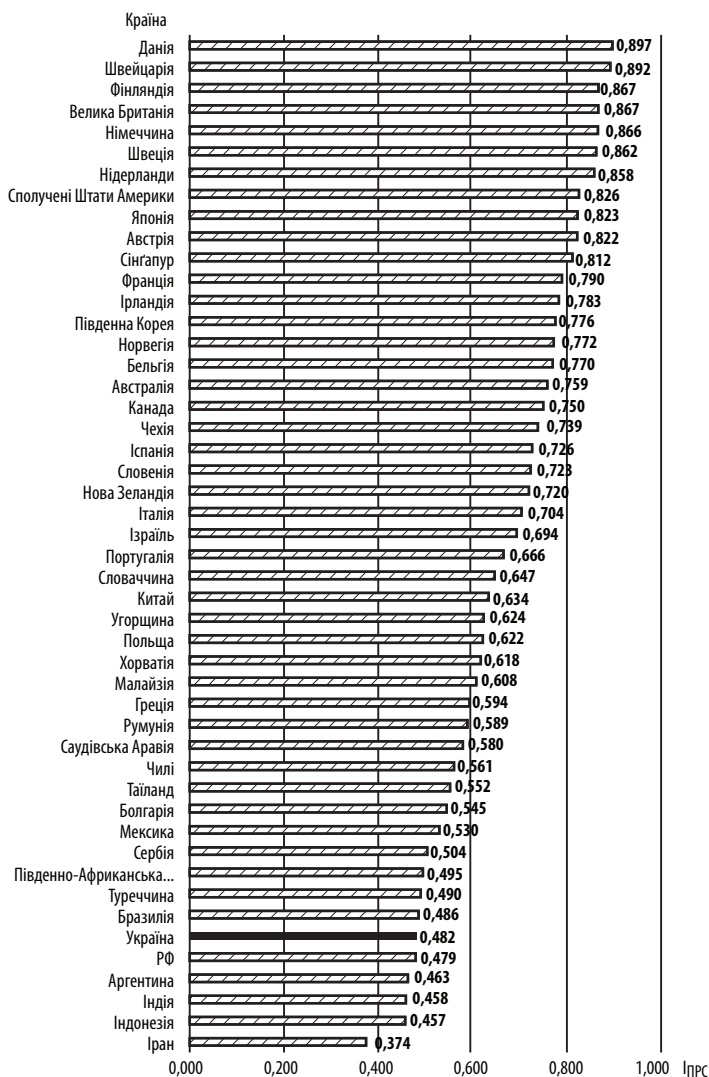

Рис. 3.23. Рейтинг країн за інтегральною оцінкою потенціалу резильєнтності суспільства

Джерело: авторська розробка

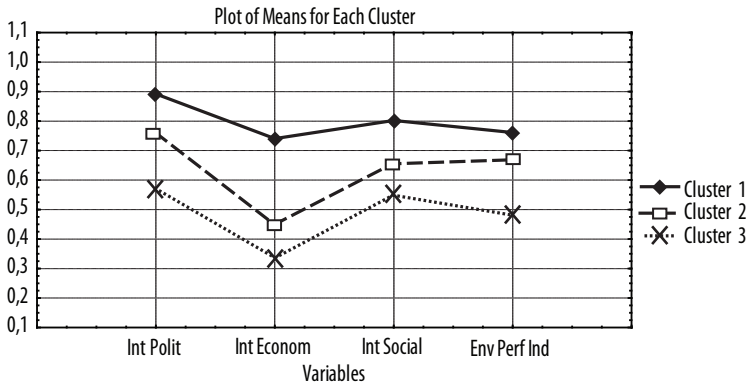

Рис. 3.24. Середні показники потенціалу резильєнтності сфер суспільства за кластерами

Джерело: авторська розробка

Таблиця 3.11

Результати дисперсійного аналізу міжгрупової (міжкластерної) варіації резильєнтності окремих сфер суспільства

Показник	Between SS	df	Within SS	df	F	signif.
Інтегральний показник розвитку політичної сфери	0,870330	2	0,256813	46	77,94630	0,000000
Інтегральний показник розвитку економічної сфери	1,612541	2	0,517191	46	71,71132	0,000000
Інтегральний показник розвитку соціальної сфери	0,541279	2	0,216526	46	57,49632	0,000000
Індекс екологічної ефективності	0,610864	2	0,802416	46	17,50945	0,000002

Джерело: авторські розрахунки

**Результати кластеризації країн за комплексними показниками
потенціалу резильєнтності окремих сфер суспільства**

Кластер 1	Кластер 2	Кластер 3
Австралія	Греція	Аргентина
Австрія	Ізраїль	Болгарія
Бельгія	Малайзія	Бразилія
Велика Британія	Нова Зеландія	Індія
Данія	Польща	Індонезія
Ірландія	Португалія	Іран
Іспанія	Румунія	Мексика
Італія	Саудівська Аравія	Південно-Африканська Республіка
Канада	Словаччина	РФ
Китай	Словенія	Сербія
Нідерланди	Угорщина	Таїланд
Німеччина	Хорватія	Туреччина
Норвегія	Чилі	Україна
Південна Корея		
Сінгапур		
Сполучені Штати Америки		
Фінляндія		
Франція		
Чеська Республіка		
Швейцарія		
Швеція		
Японія		

Джерело: авторська розробка

КОЛЕКТИВ АВТОРІВ

Лібанова Е. М., академік НАН України, д.е.н., проф. (вступ, підрозділи 1.1, 1.2, висновки); Аксьонова С. Ю., к.е.н., с.н.с. (підрозділи 2.1, 2.2); Белікова Н. В., д.е.н., с.н.с. (підрозділи 3.2, 3.3, 3.4); Бистряков І. К., д.е.н., проф. (підрозділи 2.1, 2.2); Гаврилюк О. К., доктор філософії (підрозділи 4.2, 4.3); Гаращенко Т. М. (підрозділи 4.1, 4.2); Гвелесіані А. Г., к.е.н., с.н.с. (підрозділи 5.1, 5.3); Гладун О. М., член-кор. НАН України, д.е.н., с.н.с. (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3); Головка Л. В., к.е.н., с.н.с. (підрозділи 2.2, 2.3); Дяконенко О. І., к.е.н., с. досл. (підрозділи 4.2, 4.3); Заяць В. С., к.е.н., с.н.с. (підрозділи 4.1, 4.3); Заяць Т. А., д.е.н., проф. (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3); Іванкевич В. В. (підрозділи 4.3, 5.3); Калашнікова Т. М., к.е.н., с.н.с. (підрозділи 4.3, 5.3); Кизим М. О., член-кор. НАН України, д.е.н., проф. (підрозділи 1.1, 1.3, 3.2); Клименко Ю. А., к.е.н. (підрозділи 4.2, 4.3); Когатько Ю. Л., к. геогр. наук, с.н.с. (підрозділи 2.1, 2.2); Котенко Т. М., к.е.н., ст. досл. (підрозділи 3.2, 3.3); Котигоренко В. О., д.політ. н., проф. (підрозділи 4.1, 4.2); Краєвська Г. О., к.е.н. (підрозділ 2.1); Кримова М. О., к.е.н., доц. (підрозділи 2.2, 2.3); Крімер Б. О., к.е.н., с.н.с. (підрозділи 2.3, 3.1); Крячко Є. М., к.е.н., с.н.с. (підрозділи 3.3, 3.4); Левковська Л. В., д.е.н., проф. (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3); Майданік І. П., к.соц.н., с.н.с. (підрозділи 2.1, 2.3); Мандзик В. М., д.е.н., с.н.с. (підрозділи 4.2, 5.1); Новак І. М., к.е.н., с.н.с. (підрозділи 4.1, 4.3); Новікова О. Ф., д.е.н., проф. (підрозділи 2.1, 2.2); Огай М. Ю., к.е.н., с.н.с. (підрозділи 2.2, 2.3); Омельченко А. А., к.е.н. (підрозділи 2.3, 3.1); Остафійчук Я. В., д.е.н., с.н.с. (підрозділи 4.1, 5.1); Позняк О. В., к.е.н., с.н.с. (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3); Полякова О. Ю., к.е.н., с.н.с. (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3); Пугачова М. В., д.е.н., с.н.с. (підрозділи 2.2, 3.1); Реут А. Г., к.е.н. (підрозділи 2.1, 2.3); Решетняк О. І., д.е.н., доц. (підрозділи 3.1, 3.3, 3.4); Романюк С. І., д.е.н., доц. (підрозділи 4.1, 4.2, 4.3); Саріогло В. Г., д.е.н., проф. (підрозділи 2.3, 3.2, 3.5); Сембер С. В., к.е.н., доц. (підрозділ 2.3); Слюсар Л. І., к.е.н., с.н.с. (підроз-

діли 2.3, 3.1); Хаустова В. Є., д.е.н., проф. (підрозділи 1.1, 3.1, 4.2); Хвалинська В. В. (підрозділи 4.1, 4.2); Хвесик М. А., академік НААН України, д.е.н., проф. (підрозділи 2.1, 2.2); Хмелевська О. І., к.е.н., с.н.с. (підрозділи 2.2, 2.3); Цимбал О. І., д.е.н., с.н.с. (підрозділи 2.1, 2.2); Череватський Д. Ю., д.е.н., с.н.с. (підрозділ 2.2); Чередніченко Ю. Г., к.е.н. (підрозділи 2.3, 4.2); Черенько Л. М., д.е.н., с.н.с. (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3); Черніченко В. В., к.е.н., с.н.с. (підрозділи 2.2, 2.3); Швець П. Є., к.е.н., с.н.с. (підрозділи 2.1, 2.2); Шелудько Н. М., д.е.н., проф. (підрозділи 4.1, 5.1, 5.2); Шишкін В. С., к.е.н., с.н.с. (підрозділи 5.3, 4.1); Шморгун О. Я. (підрозділи 2.3, 4.2); Шнаревич О. І., к.е.н. (підрозділи 5.1, 5.2); Шушпанов Д. Г., д.е.н., проф. (підрозділи 4.2, 4.3); Юденко Є. В., к.е.н. (підрозділи 1.3, 3.2, 3.3); Ярош О. М., к.е.н., с.н.с. (підрозділи 5.2, 5.3).

Наукове видання

Інституційне забезпечення резильєнтності економіки України

Монографія

Підписано до друку 12.07.2025 р. Формат 60 x 84/16. Папір офсетний.

Гарнітура ArnoPro. Друк цифровий. Ум. друк. арк. 49,29.

Обл.-вид. арк. 62,11. Наклад 30 прим. Зам. № 76.

ФОП Лібуркіна Л. М.

Свідectво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного
реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції

від 12.02.2003 р., серія ХК № 76

61003, м. Харків, Університетська, 3, к. 9.

Надруковано у ФОП Озеров Г. В.